

KATALUNA ESPERANTISTO

Llengua internacional i drets lingüístics

NÚMERO 371, (núm. 3 de la 6a època) JUNY/JUNIO 2022

WWW.ESPERANTO.CAT

Ludoj, laŭdoj, laŭroj

Petro Nuez, aŭ la boneco

**Carme Cánovas Baños,
l'estima per l'esperanto**

**La llengua islandesa
La islanda lingvo**

Redaktora saluto.....	3
-----------------------	---

LINGVOJ: LA ISLANDA/ LLENGÜES: L'ISLANDÈS

La islanda/ L'islandès.....	4
Januaro en Rejkjaviko / Genera Reykjavík.....	8
La speguloj de la akvoj.....	12
Malgranda lingvo kun grandaj povoj.....	14

LITERATURO/ LITERATURA

Ludoj, laŭdoj, laŭroj.....	16
Malfermita letero al ĉiuj esperanto-poetoj.....	19
Racó de poesia: Lola Casas.....	22
Solaris.....	24
Pro ĝusteco kaj justeco.....	25

HISTORIA MEMORAĴO/ MEMÒRIA HISTÓRICA

Petro Nuez aŭ la boneco.....	26
Cent jarojn antaŭe/ Fa cent anys.....	27
L'esperanto encaixa en l'ideal anarkista.....	28

INTERVJUO/ ENTREVISTA

Carme Cánovas Baños, l'estima per l'esperanto.....	29
--	----

NIA AGADO/ LES NOSTRES ENTITATS

Acte d'homenatge a Montserrat Franquesa.....	32
BAPN, una biblioteca en (re)construcció.....	34
Curs experimental d'esperanto.....	36
Tres mesos de tertúlies esperantistes.....	37
Wordleo.....	39
RenKEJtiĝo.....	40
Celebrem les assemblees ordinària i extraordinària.....	42
XXXIX Congrés Català d'Esperanto. La llarga espera d'un congrés biennal.....	43

ANGULO POR ETERNAJ KOMENCANTOJ EL RACÓ DE L'ETERN APRENT

Interrogatius/ relatius.....	46
------------------------------	----

VILAĜO ESPERANTO

La tri zonoj.....	47
-------------------	----

Foto: Brester Irina / Shutterstock.com

Kataluna Esperantisto és una publicació semestral en català i esperanto de l'Associació Catalana d'Esperanto sobre els drets lingüístics, les llengües de relació internacional, les llengües minoritzades i la història i actualitat de l'esperanto i de les llengües planificades.

Edita: Associació Catalana d'Esperanto
Apartat 1008 - 08200 Sabadell
www.esperanto.cat
info@esperanto.cat

Consell de redacció: Elisabet Abeyà, Xavier Alcalde, Nicolau Dols, Pere Fornells, Xavier Margais, Pedro Martín Burutxaga, Òscar Puig, Alfons Tur, Carles Vela, Sandra Vives

Assessorament lingüístic: Hèctor Alòs (esperanto), Assumpta Mascaró (català)

Composició: Ferriol Macip i Bonet

ISSN de l'edició en paper: 2014-8364

ISSN de l'edició electrònica: 2014-8372

Dipòsit legal: B-27362-1982

Pri la enhavo de la kontribuoj responsas la aŭtoroj mem. Nur la redaktora saluto esprimas opiniojn de la eldonisto KEA. Els autors que signen els articles són els responsables dels seus continguts. L'opinió de KEA només s'expressa a través de l'editorial

Tots els articles estan subjectes a llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>). Està permès de reproduir-los i distribuir-los, sempre que es faci sense afany de lucre i se'n reconegui explícitament els autors, i l'Associació Catalana d'Esperanto com a editora

Imprès a: Recordgraf, C/ Mandoni, 6
08004 Barcelona

REDAKTORA SALUTO

Ens trobem a les portes del XXXIX Congrés de l'Associació Catalana d'Esperanto i volem que aquesta revista ens hi acompanyi.

Ens hem trobat amb la tasca impossible de substituir na Montserrat Franquesa per ocupar-nos de la redacció de la revista. Hem intentat conservar les directrius que ella va establir i ens hem demanat moltes vegades com ella hauria resolt algunes de les dificultats que ens han sorgit. Si ens n'hem desfet un poquet ha estat gràcies a la col·laboració generosa i eficient del consell de redacció i de tots els autors, traductors, correctors i dissenyador gràfic. Donem les gràcies a tothom i esperem que els lectors siguin benvolents amb les nostres mancances.

En aquest número trobareu una secció monogràfica amb quatre articles dedicats a la llengua islandesa. Com que els esperantistes som sempre éssers curiosos amb les llengües, hem pensat que us agradaria conèixer algunes particularitats d'aquesta llengua europea que a la Mediterrània ens resulta un poc llunyana i desconeguda.

També comptem amb les seccions ja habituals de *Literatura*, *Memòria històrica*, *Entrevista*, *Racó de l'aprenent*, *Vilaĝo esperanto...* Hi ha moltes col·laboracions a la secció *Les nostres entitats* perquè durant aquest temps s'han fet moltes activitats a KEA, potser perquè hi ha un congrés a la vista!

Podeu veure a la portada el logotip amb les lletres modernistes que encapçalaren la revista *Kataluna Esperantisto* des de 1910 fins a 2002. És la nostra manera d'homenatjar i recordar els qui ens han precedit.

Us desitgem una bona lectura i un bon congrés.

Ni estas ĉe la pordoj de la 39a Kongreso de Kataluna Esperanto-Asocio kaj ni volas, ke tiu ĉi revuo akompanu nin tien.

Ni trovis nin en la neebla tasko anstataŭi Montserrat Franquesa por zorgi pri la redaktado de la revuo. Ni provis sekvi la gvidliniojn, kiujn ŝi fiksas, kaj ni ofte scivolis kiel ŝi solvus kelkajn el la malfacilaĵoj, kiujn ni renkontis. Ni iom eltiriĝis danke al la malavara kaj efika kunlaboro de la redakcianoj kaj ĉiuj aŭtoroj, tradukistoj, lingvkorektantoj kaj grafikisto. Ni dankas ĉiujn kaj esperas, ke la legantoj estos indulgemaj pri niaj mankoj.

En ĉi tiu numero vi trovos monografian sektion kun kvar artikoloj pri la islanda lingvo. Ĉar ni esperantistoj ĉiam scivolas pri lingvoj, ni pensis, ke vi ŝatos koni kelkajn apartaĵojn de tiu ĉi eŭropa lingvo, kiu en Mediteraneo sentiĝas iom malproksima kaj nekonata.

Troviĝas ankaŭ la kutimaj sekcioj *Literaturo*, *Historia Memoro*, *Intervjuo*, *Angulo por eternaj komencantoj*, *Vilaĝo esperanto ...* Ni havas ĉi foje multajn kunlaboraĵojn en la sekcio *Nia agado* ĉar dum tiu ĉi tempo okazis multaj aktivaĵoj ĉe KEA, eble ĉar la kongreso proksimas!

Vi povas vidi frontpaĝe la modernismajn literojn, kiuj titolis la revuon *Kataluna Esperantisto* de 1910 ĝis 2002. Ĝi estas nia maniero honori kaj memori tiujn, kiuj antaŭis nin.

Ni deziras al vi bonan legadon kaj sukcesan kongreson.

Elisabet Abeyà Lafontana
kaj Xavier Margais Basi

LA ISLANDA¹

David Valls Botet
lingvisto

La islanda estas la lingvo parolata en Islando kaj la lingvo parolata de la islandaj elmigrintoj kaj kelkaj el ties posteuloj. Ĉiukaze, en Islando estas 320 000 loĝantoj, ĉiuj parolantaj la islandan. Oni tamen parolis ankaŭ la gaelan frue en la komenco, je la alveno de la unuaj loĝantoj. Dum la 17-a jarcento, ekzemple, oni parolis eŭsko-islandan piĝinon. Ni memoru ke piĝino estas miksaĵo de aliaj lingvoj, kutime havanta nur specifajn celojn, kaj kiun oni ne transdonas de gepatroj al gefiloj. Kiam piĝinon oni transdonas familie, tiam ĝi

fariĝas kreollingvo, lingvo kiu, krome, uziĝadas ĉiucele kaj ne nur specife.

Tiel do, tiu eŭsko-islanda piĝino, kiu, fakte, ankaŭ entenis vortojn el la germana, franca, angla kaj hispana, estis uzata inter eŭskoj kaj islandanoj por komercadi kaj interkompreniĝi. Ĉefe temis pri eŭskaj balenkaptistoj kiuj atingis la islandan marbordon postsekvante balenojn.

Sed ni revenu al la islanda, ĝermana lingvo, parenca al la angla kaj la germana, kvankam pli proksima al la

norvega, ekzemple, ĉar ĝi apartenas al la skandinaviaj lingvoj. Fakte, la islanda devenas de la antikva norvega, kiu, siatempe, estigis la modernan norvegan kaj la islandan. Nepras mencii ke ĉiuj ĉi lingvoj apartenas al la hind-eŭropa familio, kiel la kataluna, kaj tial ili parenkas.

La islanda malhavas apartajn dialektojn, tio signifas ke en la tuta insulo oni parolas la saman islandan. Estas kurioza fakto ĉar Islando estas granda insulo. Tamen, se ni revenas al la eŭska, ni konstatas ke ĝi havas ses

1 Tiu ĉi estas ĉapitro de la libro *Les llengües de l'Anaconda* [La lingvoj de la anakondo]. David Valls Botet. Eld. Viena. Barcelono: 2018

L'ISLANDÈS¹

David Valls Botet
lingüista

L'islandès és la llengua que es parla a Islàndia i la llengua que parlen també els islandesos emigrats d'Islàndia i alguns dels seus descendents. En tot cas, a Islàndia hi ha 320.000 habitants, els quals tots parlen l'islandès. Però també s'hi havia parlat gaèlic molt al principi, a l'arribada dels primers habitants. Durant el segle XVII, per exemple, s'hi havia parlat un pidgin bascoislandès. Recordem que un pidgin és una llengua que és una barreja d'altres llengües, que normalment té uns usos determinats, i que no es transmet de

pares a fills. Si un pidgin es transmet de pares a fills, llavors passa a ser una llengua criolla, llengua que, a més, s'utilitza per a tot i no només per a uns usos determinats.

Així doncs, aquest pidgin bascoislandès, que, de fet, també contenia paraules d'altres llengües com l'alemany, el francès, l'anglès i el castellà, es feia servir entre bascos i islandesos per comerciar i poder-se entendre. Sobretot eren baleners bascos que empaitant balenes arribaven a les costes d'Islàndia.

Però tornem a l'islandès, que és una llengua germànica, emparentada amb l'anglès o l'alemany, tot i que és més pròxima al noruec, per exemple, ja que pertany a les llengües escandinaves. De fet, l'islandès deriva del noruec antic, que, amb el temps, va donar origen al noruec modern i a l'islandès. Cal dir que totes aquestes llengües són indoeuropees, com el català, i per tant estan emparentades.

L'islandès no té variants dialectals apreciables, això vol dir que a tota l'illa es parla el mateix tipus d'islandès.

¹ Aquest és un capítol del llibre *Les llengües de l'Anaconda*. David Valls Botet. Viena Edicions. Barcelona: 2018

dialektojn en multe pli malvasta teritorio. Memkompreneble la eŭska estis kaj daŭre estas sub diversaj politikaj regoj kaj havis kontakton kun multaj lingvoj, kiel la latina, la araba, la hispana kaj la franca. La islanda estas lingvo kiu restis ege pura pro la plurjarcenta izolo de Islando.

La islanda estas konsiderata ege konservativa kaj prezentas trajtojn de aliaj parencaj lingvoj jam malaperintaj. Ekzemple, la deklinacio estas kvar-kaza. Substantivojn oni deklinacias laŭ kazo, nombro kaj genro. Ekzistas ege interesa retpaĝo (bin.arnastofnun.is/) kie oni povas enmeti vorton kaj ĝi montras ĉiujn eblajn vortoformojn. Ekzemple, por vorto kiel *maður* ('persono'), ĝi redonas singularon kaj pluralon en nominativo, akuzativo, dativo kaj genitivo. Por adjektivo kiel *hvítur* ('blanka'), ĝi provizas imponan tabelon kun ĉiuj eblaj kombinoj en kazo, nombro kaj genro (vira, ina kaj neŭtra), forta kaj malforta fleksio kaj la formoj en pozitivo, komparativo kaj superlativo. El verbo kiel *tala* ('paroli'), ĝi afiŝas la tutan konjugacion. Ankaŭ ĝi deklinacias proprajn nomojn: tiel ankaŭ eblas enskribi *Katalónia* aŭ *David*.

Alia kuriozaĵo de la islanda estas ke ĝi praktikadas iaspecan lingvan purismon, tial ĝi ne prunteprenas el aliaj lingvoj, sed ĝi kreas novajn vortojn el propraj radikoj. En la kazo de la islanda, tio estis tendenco kiu plifortiĝis dum la 19-a jarcento kun la celo purigi la lingvon de danaj vortoj kaj nun daŭre daŭrigas sian krucmiliton, se oni rajtas tiel diri, pri la angla. Oni devas agnoski ke la islandanoj estas ege "lingvema" popolo ĉar jam en la 12-a jarcento publikiĝis gramatiko nomata *Fyrsta Málfræðiritgerðin* [Unua gramatik-traktato]. Tiel do, la Íslenskmalstöð aŭ Instituto de la Islanda Lingvo respondecas pri la kreado de neologismoj surbaze de la propraj rimedoj de la islanda lingvo. Same kiel Termcat pri la kataluna, tamen katalune la maniero krei neologismojn estas alia, ĉar ni alproprigas pruntvortojn laŭ la katalunaj fonetiko kaj ortografio, kvankam foje ankaŭ

”

La islanda estas bona ekzemplo de lingvo kun malmultaj parolantoj kiu povas perfekte vivi kaj esti tute normale uzata en ĉiuj sociaj sferoj

ni kreas vortojn pere de niaj propraj lingvaj rimedoj, reakirante malnovajn neuzatajn vortojn kaj donante al ili novan signifon per ampleksigo de la semantika kampo. Ni uzas ankaŭ latinajn aŭ helenajn radikojn.

Ekzemple, islande por diri *telefono* (el la malnovgreka *tele* kaj *fon*) oni diras *sími*, malnova neuzita vorto, kiu signifis "longan fadenon". *Meteorologio* estas *veðurfræði*, vorto kreita el *veður* ('vetero') i *fræði* ('scienco'). *Komputilo* estas *tölva*. Tiu ĉi vorto devenas el *tala*, signifanta 'numeron', kaj *volva*, kiu estas iaspeca sorĉistino aŭ virino divenanta la estonton. Ekzistas eĉ versio de la islanda lingvo nomata *altislanda* lanĉita de belgo, kiu pretendas fari la islandan lingvon eĉ pli pura kaj sena de fremdvortoj. Tiel, oni eĉ proponas islandajn nomojn por ne-islandaj urboj: *hæðir* 'Sep montetoj' = Romo), *Góðviðra* ('Bonaj Aeroj' = Bonaero), sed estas ege minoritata tendenco, neoficiala kaj la plimulto de la ordinaraĵoj ne sekvas ĝin.

Plia kuriozaĵo de la islanda estas la antaŭ- kaj familinomoj. Unue, kiam oni volas nomi novnaskiton, la uzota nomo devas esti agnoskita de la *Mannanafnanefnd*, kiu estas Islanda Nomkomitato. Oni postulas ke la nomoj estu kongruaj al la gramatiko kaj fonetiko de la islanda lingvo, ili devas esti deklinacieblaj kaj devas enteni literojn ekzistantajn en la islanda alfabeto. En la jaro 2012 ekzistis registro kun 1712 viraj nomoj kaj 1853 inaj.

Pri la familiaj nomoj, la afero funkcias jene. En Katalunio oni transdonas la familiajn nomojn de gepatroj al gefiloj, tiel la familiaj nomoj plurestas. Nun, krome, eblas meti en la unuan lokon la patran aŭ patrinan familian nomon kaj, ĉiukaze, la filo aŭ filino povas poste ŝanĝi la ordon laŭvole. En Islando la gefiloj prenas la antaŭnomon de la patro (en certaj kazoj povas esti tiun de la patrino), kaj tiu estas uzata kvazaŭ familia nomo kun la aldonado de la vorto 'filo' aŭ 'filino'. Tiun sistemon oni uzis en aliaj skandinaviaj kaj en slavaj lingvoj, same kiel en multaj aliaj lokoj dise tra la mondo ĝi ankoraŭ funkcias. Tiel, ekzemple, se sinjoro nomata Magnús havas filon kiun li nomas Jón, la filo nomiĝos "Jón Magnússon", kaj se temas pri filino nomata Maria, ŝi nomiĝos "Maria Magnúsdóttir".

La islanda estas bona ekzemplo de lingvo kun malmultaj parolantoj kiu povas perfekte vivi kaj esti tute normale uzata en ĉiuj sociaj sferoj. Tiel do, nedubinde la islanda estas lingvo, male al la kataluna, rolanta en ĉiuj sferoj de la islanda socio, en televido, radio, gazetaro, komerco, etiketado ktp. Sekve, en Islando, kvankam oni nombras nur iom pli ol 300 000 loĝantojn (malpli ol la tuta provinco Lleida, kiu havas ĉirkaŭ 440 000), eblas vivi sciante nur la islandan, male al Lleida, kie ne eblas vivi nur katalunlingve, aŭ en la okcitana se oni loĝas en la Arana valo. ■

Tradukis: Alfons Tur

dès. És un fet curiós perquè Islàndia és una illa molt gran. En canvi, si tornem al basc, veiem que té uns 6 dialectes, essent un territori molt més petit. És clar que el basc ha estat i està sota diverses administracions polítiques i ha tingut i té contacte amb moltes llengües, com el llatí, l'àrab, el castellà i el francès. L'islandès és una llengua que s'ha mantingut molt pura per causa de l'aïllament d'Islàndia durant els segles.

L'islandès és una llengua que es considera molt conservadora i que té trets que en d'altres llengües emparentades ja han desaparegut. Per exemple, les declinacions tenen 4 casos. Els noms es declinen per cas, nombre i gènere. Hi ha un web molt interessant (bin.arnastofnun.is/) en què pots posar una paraula i t'ensenyà totes les declinacions possibles. Per exemple, d'una paraula com *maður* ('persona'), et dona singular i plural en nominatiu, acusatiu, datiu i genitiu. D'un adjectiu com *hvítur* ('blanc'), et dona un quadre impressionant amb totes les combinacions de cas, nombre, gènere (masculí, femení i neutre), flexió forta i feble i les formes en positiu, comparatiu i superlatiu. D'un verb com *tala* ('parlar'), et dona tota la conjugació. I també declina noms propis; així podem posar-hi *Katalónia* o *Davið*.

Una de les curiositats de l'islandès és que és una llengua que podríem dir que practica el purisme lingüístic, que el que fa és que no agafa manlleus d'altres llengües, sinó que crea noves paraules des d'arrels pròpies de la llengua. En el cas de l'islandès, és un moviment que es va accentuar al segle XIX per depurar l'islandès de paraules daneses i que ara continua la seva croada, si ho podem dir així, amb l'anglès. Cal dir que els islandesos són un poble força "lingüístic", ja que al segle XII ja hi va sortir una gramàtica anomenada *Fyrsta Málfræðiritgerðin* (Primer tractat de gramàtica). Així doncs, l'Íslensk málstöð o Institut de la Llengua Islandesa és l'encarregat de crear els neologismes a partir de recursos propis de la llengua islandesa. És com el que fa el Termcat amb

”

L'islandès és un bon exemple de com una llengua amb pocs parlants pot estar perfectament viva i tenir un ús completament normal en tots els àmbits socials.

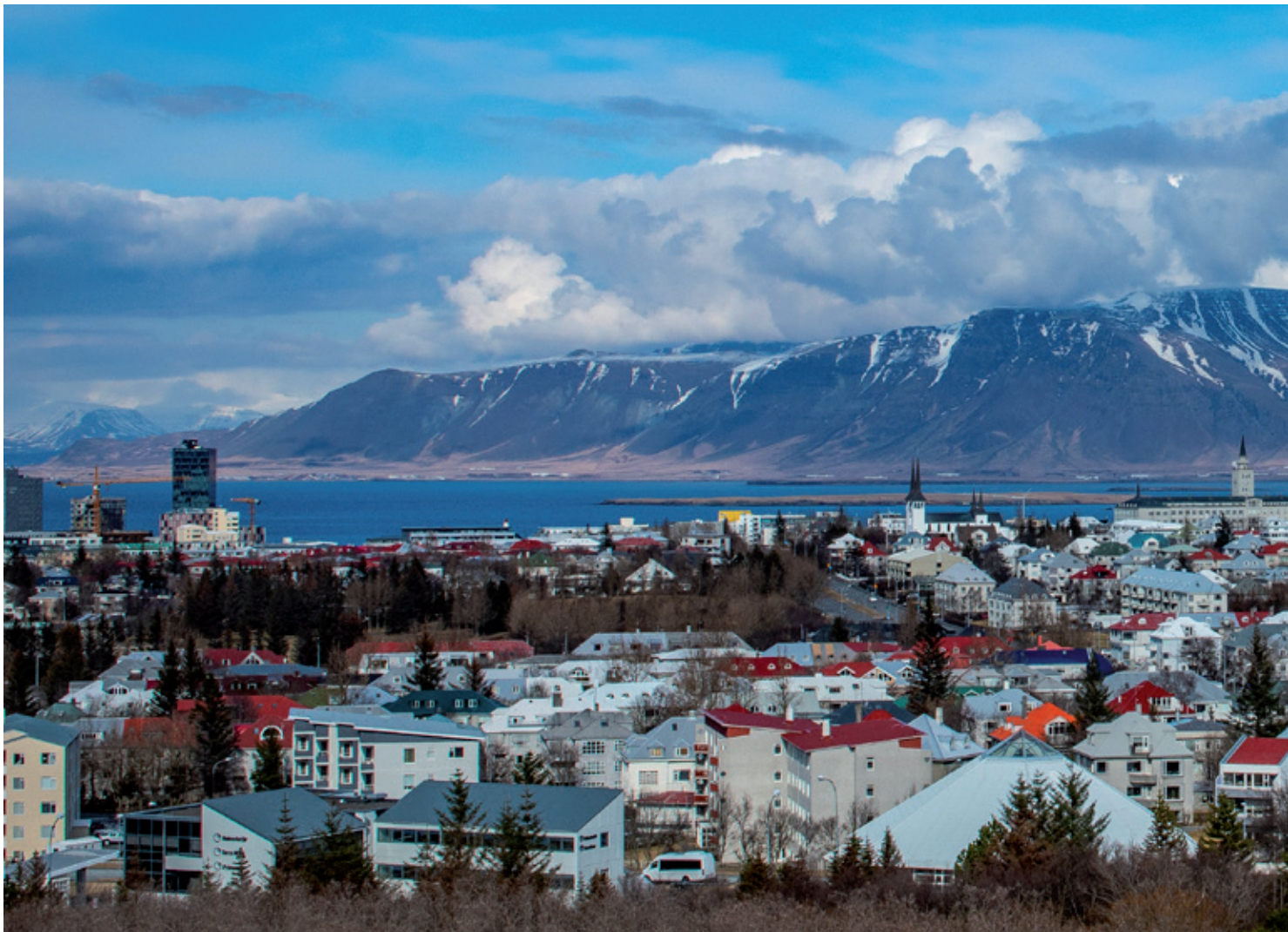
el català, només que en català la forma de crear neologismes és diferent, ja que nosaltres adaptem manlleus a la fonètica i a la grafia del català, tot i que alguna vegada també en creem algun amb recursos propis de la llengua, com ara recuperant alguna paraula antiga en desús i donant-li un nou significat a través d'una ampliació del seu camp semàntic. També fem servir arrels llatines o gregues.

Per exemple, en islandès per dir *tel·lèfon* (del grec *tele* i *fon*) diuen *sími*, que és una paraula antiga, que estava en desús i que vol dir 'fil llarg'. *Metereologia* es diu *veðurfræði*, que és una paraula formada per *veður* ('oratge') i *fræði* ('ciència'), *ordinador* és *tölva*. Aquesta paraula ve de *tala*, que vol dir 'número', i *volva*, que és com una mena de bruixa o dona que endevina el futur. Hi ha una versió de l'islandès que es diu *alt islandès* i que la promou un belga, que encara vol fer de l'islandès una llengua més pura i més neta d'estrangerismes. Així, fins i tot, proposen noms en islandès per a ciutats no islandeses: *Sjöhæðir* ('Set turons' = Roma), *Góðviðra* ('Bons Aires' = Buenos Aires), però és un corrent molt petit de gent, que no és oficial i la gent del carrer no segueix aquesta tendència.

Una curiositat més de l'islandès és el funcionament dels noms i dels cognoms de persona. Per començar, quan vols posar un nom a un nou-nat, aquest ha de ser un nom dels que consten com a aprovats pel *Mannanafnanefnd*, que és el Comitè Islandès de Noms. Les característiques dels noms és que han de ser compatibles amb la gramàtica i la fonètica de la llengua islandesa, s'han de poder declinar i han de tenir lletres que apareguin a l'alfabet islandès. L'any 2012 hi havia un registre de 1.712 noms per a homes i 1.853 per a dones.

Quant als cognoms, la cosa funciona de la manera següent. A Catalunya els cognoms els anem passant de pares a fills, així els cognoms van perdurant. Ara, a més, pots triar de posar primer el cognom del pare o de la mare i, en qualsevol cas, el fill es pot canviar l'ordre sempre que vulgui. A Islàndia els fills agafen el nom del pare, en alguns casos pot ser el de la mare, i aquest s'utilitza de cognom amb l'afegit darrere de la paraula fill o filla. Aquest és un sistema que s'havia utilitzat en les altres llengües escandinaves i en les llengües eslaves, i a molts altres llocs del món on encara s'utilitza. Així, per exemple, si tenim un senyor que es diu Magnús i té un fill al qual li posa Jón, el fill es dirà Jón Magnusson, i si té una filla i li posa de nom Maria, es dirà Maria Magnúsdóttir.

L'islandès és un bon exemple de com una llengua amb pocs parlants pot estar perfectament viva i tenir un ús completament normal en tots els àmbits socials. Així doncs, no cal dir que l'islandès és una llengua, que a diferència de la catalana, és present a tots els àmbits de la societat islandesa, a la televisió, a la ràdio, a la premsa, al comerç, a l'etiquetatge, etc. Per tant, a Islàndia, tot i haver-hi poc més de 300.000 habitants, menys habitants que en tota la província de Lleida, que en són uns 440.000, s'hi pot viure només sabent l'islandès, fet que contrasta amb la província de Lleida, on no es pot viure només en català, o en aranès si ets habitant de la Vall d'Aran. ■

JANUARO EN REJKJAVIKO¹

Albert Herranz Hammer

verkisto

(...) La historio de la lingvaj najbaroj de la islanda estas senkonsoliga. Rande de maro kie la skandinaviaj lingvoj ekzistis sen ajna minaco hodiaŭ sentiĝas la truda superrega ĉeesto de la angla. La islanda lingvo estas endanĝerigita, same kiel la feroa, pro la premo de turismo. Por ambaŭ lingvoj la fato de la norna estas harhirtiga ek-

zemplo de kio povas okazi al ili du. La norna estas skandinavi-devena lingvo parolita en Ŝetlando. Nuntempe de ĝi troveblas nur kelkaj atestaj restaĵoj. Loknomoj kiel ĉiam estas la unua signo sur la landkartoj, tute ruĝa, de alia ĉeesto kiu estas nek la angla nek la gaela: Lerwick, Sandwick, Foula... Loĝanto de la eta insulo Fair ne finas la frazojn laŭ la angla stilo “you see?”, sed laŭ la pli skandinavia maniero “see you?”. Kiu aŭdas unuafoje la ŝetlandan dialekton, tiu povas pensi

ke temas pri skota parolo sed ĝi ne estas tia. Dissemitaj en la parolo troviĝas vortoj konataj de skandinavi-lingvano, kiel *voer* (‘printempo’, svede *vår*), *du* (‘vi’ kiel en la sveda, dum *you* estas ĉefe uzata kiel respekta formo), *hirst* (‘aŭtuno’, *host*), *dim* (‘nebulo’, *dimma*). Por multaj eksteruloj, kompreni la ŝetlandan dialekton malfacilas. Kvankam ĝi estas konsiderata unu el la signoj de aparta identeco, la ŝetlanda travivas malfacilajn tempojn. Tamen, antaŭ kelkaj jardekoj ekzistis

¹ Ero de la libro: *Gener a Reykjavík* [Januaro en Rejkjaviko]. Albert Herranz Hammer. Eld. Calumnia, 2020.

MARCEL DOMÍNG

GENER A REYKJAVÍK¹

Albert Herranz Hammer
escriptor

(...) La història dels veïns lingüístics de l'islandès és desoladora. A un mar on les llengües escandinaves existien sense cap amenaça avui hi ha la presència dominadora de l'anglès. L'islandès està en perill igual que el feroès davant la pressió que significa el turisme. Per a totes dues llengües el destí del norn és un exemple esfereïdor del

que pot passar amb les seves. El norn és una llengua d'origen escandinau que es parlava a les illes Shetland. Avui en dia només en queden petits testimonis. Els topònims com sempre són la primera senya als mapes, ben vermella, d'una altra presència que no és ni l'anglès ni el gaèlic: Lerwick, Sandwick, Foula... Un habitant de la petita illa de Fair Isle no acaba les frases a la manera anglesa *you see?* Sinó d'una forma més escandinava *see you?* El qui sent per primera vegada el di-

alecte de les Shetland pot pensar que és un parlar escocès però no ho és. Disseminades en el parlar hi ha paraules que, per a un parlant escandinau, són ben familiars, com *voer* (primavera, en suec *vår*), *du* (tu, igual en suec, *you* s'utilitza més com a vostè), *hirst* (tardor, *host*), *dim* (boira, *dimma*). Per a molts d'externs, entendre el dialecte shetlandès és difícil. Tot i que és considerat una de les seves senyes d'identitat més evidents, el shetlandès viu moments molt baixos. Tot

¹ Fragment del llibre: *Gener a Reykjavík*. Albert Herranz Hammer. Calumnia edicions, 2020.

intereso lerni la feroan en la insularo, ĉar tiu lingvo estas vidata kiel la plej proksima al la malaperinta norna.²

Ironie, nova leĝo enkondukanta la instruadon en la lernejoj de la minacata skotgaela forviŝos la lastajn spurojn de lingvo parolata en tiuj insuloj ĝis la 18-a jarcento. Ĉu tiu estas la sorto de la islanda? Dum mi skribas ĉi tiujn vortojn mi troviĝas en la Nordia Domo en Rejkjaviko. Temas pri impona konstruaĵo apud la nacia Historia Muzeo kaj diversaj universitataj konstruaĵoj. Ekstere flirtas la diversaj flagoj de la nordiaj landoj de Alando ĝis Gronlando. Ene troviĝas biblioteko, kiu prezentas literaturon kaj gazetojn el tiuj landoj, ekspoziciejoj, kafejo kaj diversaj oficejoj, kie deĵoras diversfakaj doktoriĝantoj kaj katedrestroj. La konstruaĵo, kreita de la arkitekto Alvar Aalto, estis lia lasta verko. Tiaj kulturaj centroj plifirmigantaj la kunlaboron kaj interrilatojn inter la nordiaj landoj troviĝas dise tra la tuta nordia geografio, sed la rejkjavika estis la unua. Kial? Ĉar kiam oni inaŭguris ĝin en aŭgusto 1968, oni volis fari intencdeklaron. Oni timis ke la islanda kulturo estos viktimita de la angla. Nepris plifirmigo de la propra lingvo kaj de la nordia identeco.

Nun, kaŭze de turismo –tiam la influo estis de la usona milita bazo en Islando– la angla minacas denove la lingvon.

Mi renkontas la poetinon Gerður Kristný Guðjónsdóttir. Ni rendevuis en librejo-kafejo de Rejkjaviko. La libroj estas alte aprezataj en tiu ĉi lando. Kiam mi alvenas kaj demetas la gantojn kaj koltukon, Gerður kaptas kaj trastudas ilin. Estas du trikaĵoj.

2 La feroa lingvisto Jakob Jakobsen studis kaj diskonigis la nornan en sia verko *Det norrøne sprog paa Shetland*. Li malkovris 10 000 vortojn specife ŝetlandajn. Li faris ankaŭ interesajn studojn pri la lingvo en la Orkadoj. La lasta denaska parolanto de la norna forpasis en 1850.

Poste ŝi lasas ilin kaj min gratulas. Antaŭ mia mirmieno ŝi rakontas ke en Islando kiam iu volas montri aprezon por iu alia oni donacas libron aŭ trikas vestaĵon. Kaj, efektive, tion mi konstato dum miaj tagoj en la lando. Ĉiuj trikadadas. La virino kiu vendas enirbiletojn de la marmuzeo, du viroj dum koncerto, ĵurnalistino atendanta la ekon de preskonferenco aŭ, por mi la plej ŝika, viro en kafejo dum bierumado trikas, kaj legas libron helpe de pupitro!

Kiam ni parolas pri turismo la mieno de Gerður aliĝas. Ŝi agnoskas ke ĝi estis bona ekonomia antaŭenpuŝo por la lando. Lando kiu ekonomie sinkis post la krizo de 2008. Ŝi tamen esprimas maltrankvilon pro la ŝanĝoj okazantaj en la ĉefurbo. Ŝi rakontas, parte surprizita kaj parte ofendita, kiel ŝi spertis problemojn por esti priservita en la islanda en vendejo. Ĉar, kvankam ŝi scipovas la anglan, ŝi rifuzis paroli angle kaj postulis islandlingvan komizon. “En la urbo-centro!” ŝi diris. Ne malfacilas skizi paralelismen, bedaŭrinde, kun la situacio de nia lingvo en Majorko. En certaj lokoj, kiel Palma, paroli kaj esti priservata en la loka lingvo estas vera aventuro. Kaj ne nur tie kie sentiĝas forta turisma premo la kataluna malaperas kaj ankaŭ la lingvaj rajtoj de ties geparolantoj. Kelkajn monatojn poste, somere, en Formentero oni rifuzis priservi la poetinon Carles Rebasas pro la fakto ke li parolis katalune. Kaj la reagoj malmultis. Ne ĉar tiaj situacioj maloftas, male ili abundas. Same kiel okazas pri la naturo, la batalo ŝajnas perdita kaj malmulto fareblas.

En la tradicia jarfina prelego (2017), la islanda prezidanto Sigður Ingi Jóhannsson, esprimis sian zorgon pro la fakto ke la islanda povus malaperi post cent jaroj. Tiu deklaro estis eble la unua oficiala montro de maltrankvilo pri la statuso de la lingvo en la insulo. La profesoro pri la islanda lingvo Eiríkur Rögnvaldsson asertis la samon du jarojn pli frue kiam li rimarkis la islandan en eŭropa dosiero kiel unu el la kvar plej minacataj lin-

gvoj en Eŭropo kaŭze de manko de ciferecigo.³

Cent jaroj estas numero ofte menciata en la historio de la islanda lingvo. Rasmus Rask⁴ estis dana lingvisto kiu vizitis la insulon dum la jaroj 1813-15. Li verkis la unuan islandan gramatikon –ankaŭ li verkis aŭ kreis la bazon de la feroa, tial la similecoj–. Li resumis sian opinion pri la estonto de la lingvo per la jena sentenco: “Post cent jaroj, ĝi ne plu ekzistos”. ■

3 La studo META-NET estis ellaborita de pli ol 200 fakuloj. Ĝi taksas la teknologiajn rimedojn de la lingvoj en kvar malsimilaj areoj: aŭtomata tradukado, tekstanalizo, dispono de lingvaj rimedoj kaj perva interagado. La lingvoj islanda, latva, litova kaj malta situas en la stadio de “cifereca subteno malforta aŭ neekzistanta”, kio metas ilin en risko de cifereca malapero. Laŭ tiu studo, la kataluna –kune kun la eŭska, la hungara kaj la pola– situas en stadio de cifereca subteno “parta”. Nur la angla ricevas la konsideron de cifereca “bonsato”, dum lingvoj kiel la franca, la hispana aŭ la germana ricevas la konsideron de “modera cifereca subteno”. Tridek el la okdek agnoskitaj lingvoj en Eŭropo partoprenis la studon.

4 Rasmus Rask (1787-1832) publikigis la unuan islandan gramatikon post vojaĝo al la insulo. En sia filologia traserco li vojaĝis de Rusio ĝis Hindio. Oni konsideras lin la fondinto de la lingvistiko kaj estas konata pro la formuligo de la poste nomata leĝo de Grimm. Kiel anekdoto oni povas rakonti ke kiam li hejmevenis post liaj multnombraj esplorvojaĝoj, la kopenhagaj saĝuloj volis scii nur ĉu li rajdis sur elefanto kaj kia estis tiu sperto.

i així, fa unes dècades hi havia un interès per aprendre feroès a les illes ja que aquest idioma és considerat com el més proper a l'extint norn.²

Irònicament, una nova llei que implementarà l'ensenyança a les escoles de l'amenaçat gaèlic escocès acabarà amb els darrers vestigis d'una llengua que es va parlar en aquestes illes fins al segle XVIII. És aquest el destí de l'islandès? Quan escric aquestes paraules som a la Casa Nòrdica de Reykjavík. És un edifici imponent devora el Museu d'Història del país i de diversos edificis universitaris. Als afores onegen les distintes banderes dels països nòrdics des d'Åland fins a Groenlàndia. A dins hi ha una biblioteca amb la literatura i premsa d'aquests països, sales d'exposicions, cafeteria i distintes oficines on treballen doctorands i catedràtics de distintes disciplines. L'edifici, que va ser dissenyat per l'arquitecte Alvar Aalto, va ser la seva darrera obra. De centres culturals com aquest que refermen la col·laboració i l'intercanvi entre els països nòrdics, n'hi ha per tota la geografia nòrdica, però la casa de Reykjavík va ser la primera. Per què? Perquè quan es va inaugurar, l'agost de 1968, es va voler fer una declaració d'intencions. Hi havia por que la cultura islandesa caigués víctima de l'anglès. S'havia de refermar la seva llengua i identitat nòrdica.

Amb el turisme –llavors era la influència de la base militar dels EUA a Islàndia– l'anglès torna actualment a amenaçar la llengua.

Em trobo amb la poeta Gerður Kristný Guðjónsdóttir. Hem quedat a una de les llibreries cafeteries que hi ha a Reykjavík. L'estima pels llibres

és alta en aquest país. Quan arribo i em llevo els guants i el buf, Gerður els agafa i els estudia. Són dues peces teixides. Després les deixa i em dona l'enhorabona. Davant la meua cara de sorpresa m'explica que a Islàndia quan una persona vol mostrar estimació per una altra o bé li regala un llibre o bé teixeix una peça de roba. I, efectivament, això és una cosa que comprovaré al llarg dels meus dies al país. Tothom teixeix. La dona que et ven entrades al museu marítim, dos homes a un concert, una periodista mentre espera que una roda de premsa comenci o, aquest per a mi el més sofisticat, un home en un cafè que mentre pren una cervesa i teixeix, llegeix un llibre amb l'ajuda d'un faristol!

Quan parlem del turisme la cara de Gerður canvia. Reconeix que ha donat una bona empenta econòmica al país. Un país que estava enfonsat econòmicament des del crac econòmic del 2008. De totes maneres expressa una preocupació per com està canviant la capital. Em conta, entre sorpresa i indignada, com va tenir problemes per ser atesa en islandès a una tenda. Com, tot i saber anglès, es va negar a parlar en anglès i va demanar que algú l'atengués en islandès. “Això al centre!” em comenta. No és molt difícil traçar paral·lelismes, desgraciadament, amb el que passa amb la nostra llengua a Mallorca. Hi ha indrets, com Palma, on parlar i ser atès en la llengua del país és una autèntica odissea. I no tan sols allà on hi ha alguna forta presència turística el català s'esvaeix i també els drets lingüístics dels seus parlants. Uns mesos més tard, a l'estiu, a Formentera es negaren a atendre el poeta Carles Rebassa pel fet de parlar en català. I les reaccions, escasses. I no perquè siguin poques les vegades que passen sinó perquè ja són múltiples i, com també ens passa amb la natura, sembla que tot el peix està venut i hi ha poca cosa a fer.

Al discurs tradicional de Cap d'Any (2017), el president islandès Sigður Ingi Jóhannsson, va expressar la seva preocupació pel fet que l'islandès po-

gués desaparèixer d'aquí a cent anys. Aquesta declaració ha estat probablement la primera mostra oficial de preocupació sobre l'estatus de la llengua a l'illa. El professor en llengua islandesa Eiríkur Rögnvaldsson va afirmar el mateix dos anys abans en veure que l'islandès figura dins un informe europeu com una de les quatre llengües més amenaçades d'Europa per manca de suport digital.³

Els cent anys són una xifra molt recurrent en la història de la llengua islandesa. Rasmus Rask⁴ va ser un lingüista danès que va visitar l'illa entre els anys 1913-15. Fou l'autor de la primera gramàtica islandesa –també escriuria o faria les bases del feroès, d'allà les semblances–. Va resumir la seva opinió sobre el futur de l'idioma amb una sentència: “En cent anys, ja no existirà”. ■

3 L'estudi META-NET està elaborat per més de 200 experts. Avalua el suport tecnològic dels idiomes des de quatre àrees diferents: traducció automàtica, anàlisi textual, disponibilitat dels recursos lingüístics i interacció amb la veu. Les llengües islandesa, letona, lituana i maltesa van ser considerades en situació de “suport digital feble o inexistent”, la qual cosa les col·loca en perill d'extinció digital. Segons aquest estudi, el català –juntament amb el basc, l'hongarès o el polonès– està en una situació de suport digital “fragmentària”. Només l'anglès rep la consideració de “bon suport” digital, mentre llengües com el francès, el castellà o l'alemany reben la consideració de “suport digital moderat”. Trenta de les vuitanta llengües reconegudes a Europa participaren en l'estudi.

4 Rasmus Rask (1787-1832) va publicar la primera gramàtica islandesa després d'un viatge a Islàndia. En la seva recerca filològica va viatjar de Rússia a l'Índia. És considerat com el pare de la lingüística i és conegut per formular el que més tard es va conèixer com la llei Grimm. Com a anècdota podem explicar que quan va tornar dels seus nombrosos viatges científics, els savis de Copenhaguen només estaven interessats a saber si havia muntat en elefant i com va ser aquesta experiència.

2 El lingüista feroès Jakob Jakobsen va estudiar i donar a conèixer el norn al seu treball *Det norrøne sprog paa Shetland*. Va descobrir 10.000 paraules que eren específiques de les illes Shetland. També va fer interessants estudis sobre la llengua a les illes Orkney. El darrer parlant que tenia el norn com a llengua materna va morir el 1850.

LA SPEGULOJ DE LA AKVOJ - AŬ MIA SPERTO PRI LA ISLANDA

Nicola Ruggiero

poeto kaj instruisto

KERSTIN WESSER-BUCHHOLZ

Mi ankoraŭ memoras kiam ĉe mia frua esperantistigo mi legadis la versojn de Baldur Ragnarsson. Ili estis tre apartaj ol tiuj de ekzemple Kalocsay kaj Auld pro tio, ke ili kondukis mian menson kaj koron al idekunligoj kiujn mi ankoraŭ ne spertis. En 2006 Mauro Nervi petis de mi eseeton pri la islandano kaj aperigis ĝin en “La serena lingvo”, la (ĝis tiam) plenverkaro de la poeto. Lin mi ekkonis persone en la domĝardeno de Nervi en Pisa, kie okazis itala kongreso kaj la poeto estis la ĉefgasto kaj ĉefpreleganto.

La vivo estas mistero. Iom poste mi enamigis al knabino kiu ekloĝis en Islando kaj mi decidis viziti la landon kaj poste resti. Tio okazis en 2008, kiam fortega krizo bankrotigis la landon, multaj perdis sian postenon kaj esperon... tamen, mi estis juna kaj min ĉirkaŭis amika rondo. Mi sciis, ke por trovi ajnan laboron mi bezonis lerni la lokan lingvon, la islandan. Dum vespermanĝo ĉe la poeto, lia edzino, la

karmemora Þórey Kolbeins rakontis, ke ŝi dum multaj jaroj instruis la lingvon al eksterlandanoj, kaj mi demandis ĉu ŝi pretus instrui ankaŭ al mi. Tiel okazis, ke mi havis eksterordinaran instruistinon. Iom post iom kaj tre pacience ŝi instruis al mi la bazan gramatikon. Ŝi estis emerita infanĝardena instruistino specialistiĝinta pri infanoj handikapitaj aŭ kun lingvoproblemoj kaj se mia prononcado ankoraŭ vekas estimon, mi ŝuldas tion al ŝi. Krome, ŝi mem pretigis lernolibreton kun ĉarmegaj bildoj desegnitaj de la filo Halldór, kiu intertempe iĝis tre konata satirdesegnisto en islandaj ĵurnaloj. Tamen, la komenco estis tre malfacila. Kvankam juna, mi estis tre timema alpaŝi eĉ butikon kaj alparoli en la islanda. Danke al mia tiama koramikino, mi pruntis librojn kaj sonlibrojn el la urbaj bibliotekoj kaj aŭskultis, legis, provis kompreni... sed laborintervjuoj fiaskis senĝlore.

Alvenis epifanio, aŭ renaskiĝo se uzi vortojn de Þórbergur Þórðarson, sed

en... Danio. Dum la Kultura Esperanto-Festivalo mi renkontis francon kaj danon kiuj ekparolis en la islanda kaj... ne nur mi komprenis, sed mi enmiksiĝis kaj babilis kun ili. Subite, mi min sentis senhonta kaj eĉ iom aroganta pri mia lingvonivelo. Reveninte al Islando, mi rekandidatiĝis por posteno en urba infanĝardeno simple frapante ĉe la pordo de la lernejestrino kaj parolante nur en la islanda. Jes, memkompreneble je ĉiu dua vorto mi eraris: malĝustaj deklinacioj kaj miskonjugaciitaj verboj aperis kiel fungoj, sed mia provo sukcesis. Mi ekhavis la laboron kaj maldungiĝis de la barata restoracio kie mi kelneris.

Mi ne haltis. Mi ne povis. Mia vortprovizo tro magris, tiel ke mi apenaŭ povis nomi nur kelkajn aferojn en la laborejo aŭ paroli kun la infanoj kaj la kolegoj. Mi eklernis rimajojn kaj infankantojn. Mi pruntis librojn kaj laŭtleĝis al la infanoj. Mi mem lernis dum ili lernis, aŭ fakte: asimilis la lingvon.

Ĉio ŝajnis bela rozejo: min ĉirkaŭis nedorlotitaj infanoj kaj kolegoj emaj toleri miajn demandojn kaj nekompreneojn aŭ eĉ miskomprenojn. La saman tagon kiam mi subskribis la longtempan kontrakton, alproksimiĝis al mi koleginino kiu demandis “Nennirðu að ganga frá?” kiun mi tradukis laŭlitere “Ĉu vi emas iri el?”. Mi kolerete reagis, ke mi tute ne intencis foriri, ke mi eĉ tiun saman tagon subskribis kontrakton kaj... ŝi tuj haltigis kaj klarigis en la angla, ke ŝi nur demandis ĉu mi emas purigi kaj ordigi la ĉambron anstataŭ ŝi. Mi ruĝiĝis kaj pardonpetegis; memkompreneble mi purigis kaj ordigis ĉion.

Bela rozejo, sed ja kun dornoj. Kred-eble oni ŝuldas je la lernejo-sistemoj, ke gramatikaj eraroj, eĉ se farataj de nebagatela homkvanto, estas motivo por skoldo kaj ridindigo en publika placo. Je mia scio, estis nur tri kolegoj kiuj mokis kaj priridis min. Nur kun ili mi sentis min fremdulo en la rondo. Dornoj vundas sed ankaŭ instruas.

”
Mi ekdecidis studi la islandan en universitato kaj ankoraŭfoje mi renaskiĝis

Mi ekdecidis studi la islandan en universitato kaj ankoraŭfoje mi renaskiĝis. Por viziti la lecionojn kaj plu vivteni min, mi iĝis noktogardisto en urba loĝejaro por skizofreniuloj.

Dum tiuj longaj noktoj post aŭ inter miaj taskoj mi studis, legis, spektis filmojn kaj plu lernis la lingvon kaj ties literaturon. Post longa serĉado, mi trovis kaj aĉetis la islandlingvajn poemarojn de Baldur Ragnarsson. Dum mi

legis, mi havis strangan senton, nome ke tiuj vortoj ŝajnis al mi jam konataj por fine kompreni, ke tiujn vortojn mi trovis jam en liaj esperantlingvaj versoj. Mi trovis la temon por mia bakalaŭriĝo! Kiam mi kuraĝis alfronti Jón Karl Helgason, mian profesoron pri literaturo, mi apenaŭ kredis je miaj oreloj kiam li neis iĝi mia mentoro sed ke samtempe eble li konas esploriston kiu regas Esperanton kaj povas gvidi min dum la verkado. Evidentiĝis, ke temis pri Kristján Eiríksson kiun mi neniam sufiĉe dankos pro liaj korektoj kaj kuraĝigoj. Per tiu esploro mi lernis, ke memtradukado estas ofta fenomeno en ĉiuj lingvoj kun kontaktoj kaj ke se oni regas ambaŭ lingvojn kiel leganto oni povas sperti la verkon stereoskopie. Ambaŭ versioj estas originaloj: kelkfoje ili estas glataj speguloj, aliffoje misformigaj kaj redonas alian bildon.

Konklude, mi volas prezenti al vi poemon de Baldur Ragnarsson “Vötn/Akvoj” kun mia esperantigo en la mezo. Espereble ankaŭ vi renaskiĝos. ■

Vötn	Akvoj	Akvoj
<i>Speglar vatnanna renna sífelld inn í hug minn sundrast í örsmáa fleti sameinast í nýjum margvíðum myndum sem hver um sig rúmar eigin veröld veruleika, minninga og drauma.</i>	<i>La speguloj de la akvoj fluas senĉese en mian menson diserigas en mikroskopajn facojn rekuniĝas en novaj multdimensiaj bildoj kiuj ĉiu aparte entenas propran mondon de realo, memoroj kaj sonĝoj.</i>	<i>La speguloj de la akvoj senĉese trafluas mian menson diserigas en mil-mil facojn mikroskopajn rekuniĝas en novaj bildformoj multdimensiaj entenantaj proprajn mondojn, ĉiu aparte, de realeco, memoroj kaj sonĝoj.</i>
<i>Svo fíngerðar eru þær myndir að minnsta hugsun gárar yfirborð þeirra afskræmir samræmi lögunar og lita sveipar tærleikann þéttum þungum skýjum rífur heima þeirra til grunna.</i>	<i>Tiel delikataj estas tiuj bildoj ke la plej eta penso skuas ilian surfacon difektas la harmonion de formoj kaj koloroj kovras la klarecon per densaj pezaj nuboj detruas ilian mondon plene.</i>	<i>Tiel delikataj estas tiuj bildoj ke la plej eta penso agitas iliajn surfacojn difektas la harmonion de formoj kaj nuancoj saturas la serenecon per densaj pezŝvebaj nuboj disrompas iliajn mondojn ĝis ruinoj.</i>
<i>Í svefninum kyrrast speglarnir aftur myndirnar ljóma á nýjan leik veraldir raðast saman</i>	<i>En la dormo rekvietiĝas la speguloj la bildoj brilas refoje la mondoj kunmetiĝas</i>	<i>En la dormo sian kvieton reakiras la speguloj la bildoj brilas denove mondo kunordiĝas</i>
<i>biða nýs hruns að morgni.</i>	<i>atendas novan kolapson je mateniĝo.</i>	<i>atendas novan pereon je mateniĝo</i>

MALGRANDA LINGVO KUN GRANDAJ POVOJ

Siru Laine

finna tradukistino kaj lingvistino, nuntempe loĝanta en Barcelono

“Sed kial vi decidis studi la islandan? Ĝi tro malfacilas kaj tute ne utilas!” Se oni donus al mi unu eŭron por ĉiu fojo, kiam mi aŭdas tiajn komentojn, mi povus trankvile igi ĉiujn esperantistojn dumvivaj membroj de UEA. Preskaŭ ĉiam tiaj komentoj venas de personoj, kiuj neniam eĉ klopodis studi tiun ĉi unikan kaj ravan lingvon.

Lerni la islandan estas unu el la aferoj en mia vivo pri kiu mi plej multe fieras. Kiam mi decidis translokiĝi al Islando, mi estis 19-jaraĝa, sufiĉe naŭva knabino kiu eĉ ne sciis kiel diri “jes” aŭ “ne” en la lingvo de mia nova loĝlando. Post ses jaroj mi fine skribis mian magistran tezon en la islanda, sed la vojo ĝis tiu momento estis longa kaj malfacila – kvazaŭ mia propra sagao.

Antaŭ ol lerni la islandan, ĝi ĉiam ŝajnis tre mistera kaj magia – tute alia ol la dek fremdaj lingvoj kiujn mi jam studis en Finnlando. La magio ne estis kaŝita en la strangaj, kromaj literoj kiujn la islan-

da konservis, sed ankaŭ en la molaj sonoj danke al multaj diversaj vokaloj kaj aspiracioj. Mi havas grafemo-koloran sines-tezion kaj asocias vokalojn kun koloroj, kaj por mi la islanda estas kiel ĉielarko; pro tio mi tute ne hezitis, kiam mi havis la eblecon labori en Islando kiel gast-vartistino.

Dum mia unua jaro en la “insulo de la diablo”, kiel la lokanoj ĝin nomas, mi loĝis en eta vilaĝo nomita Eyrarbakki apud la Atlantiko kaj pasigis la tagojn kun kvar etaj knaboj. La unuajn tri monatojn mi parolis al ili mikson inter la sveda kaj la germana, sed sufiĉe baldaŭ lernis komuniki

en la islanda ĉar oni uzas subtekstojn en la televido anstataŭ dubladon. Kaj miaj etaj islandaj “fratoj” estis tre taŭgaj instruistoj – tamen, kiam mi eniris la universitaton la sekvan jaron, miaj profesoroj tuj komprenis ke mi lernis la islandan kiel gastvartistino ĉar laŭ ili mi parolis kiel kvinjarulo!

Mi studis en la universitato dum kvin jaroj; unue tri jarojn por la bakalaŭra diplomo en la islanda kiel dua lingvo kaj poste du jarojn por la magistra diplomo en tradukado - kun duonjaro en Sardinio por Erasmus-interŝanĝo, kie mi studis interalie la islandajn sagaojn en la malnovnordlanda lingvo. Kvankam mia studado ne estis facila pro diversaj kialoj, kiel forta deprimado, la islanda neniam perdis sian fascino; la volo paroli ĝin bone kaj lerni ĉiujn historiajn aspektojn de ĉi tiu nordgermana lingvo, ĉefe ĝian evoluon, pelis min tra la malfacilaĵoj.

La islanda malfermis al mi pli da pordoj ol mi iam povis eĉ imagi. Ne temas nur pri tio, ke mi povu paroli ĝin bone, sed ankaŭ pri la kompreno de la preskaŭ nekredebla historio de la islanda popolo, la vikingoj kaj la norda hemisfero dum la lastaj mil jaroj. Kun mia kono de la lingvo mi ankaŭ esperas fari mian parton en ĝia konservado; ĝi havas proksimume nur 315 000 parolantojn en la tuta mondo, kaj pli kaj pli ofte la islandaj junuloj uzas la anglan inter si. Bonŝance oni agnoskas tiun ĉi problemon kaj fervore laboras pri ĝi, ekzemple kreante neologismojn anstataŭ preni vortojn rekte el fremdaj lingvoj kaj kontrolante ke oni uzu la islandan ĝuste en la ŝtataj amaskomunikiloj.

Dum la Universala Kongreso en Rejkjaviko en 2013 mi havis la plezuron instrui enkondukan lingvokurson de la islanda. La kongresa programo estis plena je interesaj prelegoj kaj aliaj eroj, kaj specife pro tio estis koruso vidi kiom da kongresanoj partoprenis la islandajn lecionojn ĉiutage. Nu, esperantistoj ĝenerale estas lingvemuloj, sed ĝojigis min vidi la plenan salonon tagon post tago.

”
Kun mia kono de la lingvo mi ankaŭ esperas fari mian parton en ĝia konservado

”
Mi sufiĉe ofte laboras kun islandaj tradukoj ĉar denaskaj fakaj tradukistoj simple ne ekzistas. Tiu tamen estas ofta problemo kun multaj malgrandaj aŭ minoritataj lingvoj

”
Ne temas nur pri la modeco de pli grandaj, tutmondaj lingvoj, sed ankaŭ pri la malfacileco por eklerni etajn lingvojn, kiel la islandan, pro manko de fontoj, kursoj kaj materialoj

”
Kiam mi parolas la islandan, mi ne nur fieras, sed ankaŭ sentas min hejme – kie ajn mi estas

Nuntempe mi loĝas en Barcelono kaj fakte neniam povas paroli la islandan, sed mi uzas ĝin skribe ĉiusemajne – mi estas memstara tradukistino kaj specialisto en medicino, kaj sufiĉe ofte laboras kun islandaj tradukoj ĉar denaskaj fakaj tradukistoj simple ne ekzistas. Tiu tamen estas ofta problemo kun multaj malgrandaj aŭ minoritataj lingvoj, bedaŭrinde... sed ne temas nur pri la modeco de pli grandaj, tutmondaj lingvoj, sed ankaŭ pri la malfacileco por eklerni etajn lingvojn, kiel la islandan, pro manko de fontoj, kursoj kaj materialoj. Kaj la geografia distanco certe ne helpas!

La islanda kaj ĝia lernado estas tute neantaŭvidebla aventuro, kiu riĉigas la vivon en pluraj aspektoj ankaŭ se oni ne nepre atingas altan nivelon. Ĝi ŝanĝis mian vivon porĉiame kaj estas grava parto de tiu, kiu mi estas hodiaŭ. Kiam mi parolas la islandan, mi ne nur fieras, sed ankaŭ sentas min hejme – kie ajn mi estas. ■

LUDOJ, LAŬDOJ, LAŬROJ

Carlo Minnaja

akademiano, matematikisto, eseisto kaj historiisto

Carmina non dant panem (sed labor et industria): poemoj ne donas panon (sed laboro kaj agado). Se tia maksimumo rezistas jam almenaŭ du jarmilojn (trovebla jam ĉe Petronio en la Nerona tempo), kaj ĝi trovas konfirmon ĉiupaŝe tio signifas, ke ĝi priskribas realan, konkretan situacion.

Kiam aperis la anonco pri la “laŭro” de la Akademio de Esperanto por verko, kiu devas laŭregulare “esti arte signifa, lingve perfekta kaj evidente kontribui al evoluigo de esperantlingva kulturo”, tuj pluraj komentis, ke kompenso de 100 eŭroj, eksplicite menciita en la regularo, estas neadekvata, precipe se komparata kun la premioj de la Belarta Konkursoj (BK) mastrumataj de UEA, kie unua premiito por poemo, eĉ sen minimuma longo, ricevas 260 eŭrojn kaj eĉ tria premio ricevas 104 eŭrojn, kaj libro por infanoj povas ricevi pli ol 500 eŭrojn. Ja en socio tre konkurema, la plej facila valorparametro estas la mono: se iu gajnas tiom da eŭroj, kaj alia malpli, evidente tiu socio konsideras la unuan pli grava ol la duan. Premiita verko povas atingi pli bonan vendadon, kaj se estis kontraktitaj tantiemoj, tio finance helpas al la aŭtoro.

La vikipedia paĝo pri esperanto-premioj (<https://eo.wikipedia.org/wiki/Kategorio:Esperanto-premioj>) listigas dek kvar titolojn, plus du

subkategorioj, do ŝajne estas eĉ abundo por honorii niajn homojn. Kiel pri la “ora pilko” ĉe futbalo, certa grupo da influaj personoj, jen UEA, jen aliaj asocioj, jen revuoj lanĉas premion, kiu akiras dum la jaroj sian propran prestiĝon tra daŭra skrupula administrado; kelkaj bedaŭrinde estingiĝis diverskaŭze, ne laste pro manko de mono, kiel premio OSIEK aŭ stipendio Ivo Lapenna, aŭ pro la estingiĝo de la institucio ĝin administranta, kiel ĉe AIS Sanmarino. Estas cetere rimarkinde, ke estas pluraj, mi eĉ dirus vere multaj landaj premioj ne troviĝantaj en la menciita listo, krom se oni ilin spuras tra ligoj al aliaj retejoj. Jam nur en Italio estas almenaŭ deko da ili, kiuj honoras la neforgeseblan “panjon” de la literatura rondo “La Patrolo”, Clelia Conterno, aŭ la same neforgeseblan prezidinton de UEA, Giorgio Canuto, aŭ malpli renomajn malavarajn donacintojn, kiel Pier Luigi Marelli aŭ Domenico Trombetta.

Iuj premioj, aŭ simple honoraj titoloj, havas relative longan historion. Pri la katalunaj “Floraj ludoj”, gloraj dum jardekoj, pri la “natura floro” kaj pri la “florludaj majstroj” ne decas, ke eksterlandano kia mi parolu ĉi tie: ampleksa raporto pri ties komenco en 1908 kaj fino en 1993 legiĝas en https://eo.wikipedia.org/wiki/Internaciaj_Floraj_Ludoj.

“Esperantisto de la jaro” estas honora titolo atribuita ĉiujare ekde 1998 de la

gazeto *La Ondo de Esperanto*; ĝi estas aparte diversfaceta pro la abundo de proponantoj kaj la amplekso de la internacia ĵurio. La koncerna vikipedia paĝo https://eo.wikipedia.org/wiki/Esperantisto_de_la_Jaro/kandidatoj montras ankaŭ la nombron de ricevitaĵoj voĉoj; subtila komentario de la artikolinto diras: “Ke iu elektita en iu jaro fariĝas elektanto estas memkomprenebla. Pli surpriziga estas, ke iuj personoj estis foje samjare kaj kandidatoj kaj proponantoj aŭ elektantoj.” Nu, fatale: ni esperantistoj estas tro malmultaj por flegi ĉiujn meritplenajn iniciatojn, tial preskaŭ neeviteblas, ke elstaraj personoj produktas elstarajn verkojn indajn je premioj kaj poste, ĝuste ĉar ili estas elstaraj, troviĝas en (pluraj) ĵurioj. Same fatale, nomoj de elstaruloj abunde ripoŝiĝas inter la premiitoj diverstipaj.

Aparte interesa estas listo de esperantistoj en la periodo 1887-1997, kiuj, laŭ eseo de J. Alcalde gajninta honoran mencion en la BK en 2017, estus povintaj aspiri al la titolo “Esperantisto de la jaro”, se ĝi estus ekzistinta tiam (kvankam kelkaj nur loze ligitaj al esperanto): prave kaj simpatie li memorigas kune, por la jaro 1993, la kvar verkintojn de *Ibere libere* kaj la paron Giorgio Silfer kaj Perla Martinnelli pro la akceptiĝo de la Esperanta PEN-centro en la internacian PEN. Tiu listo, kun kelkvortaj sed tre esprimivaj motivaĵoj, ampleksanta 110 jarojn, montras al kiom da personoj (centoj!)

ni posteuloj ŝuldas la plukonservon de la esperanta afero kaj ĝian alvenon ĝis ni. Honoron al ili!

Premio Grabowski, administrata de UEA, ekzistas ekde 1984 kaj celas subteni la esperantan kulturon; ĝi ĉiujare, kun kelkaj transsaltoj, disdonas al la premiitoj (eĉ ne nur unu ĉiujare) sumojn inter 150 kaj 1000 eŭroj; ĝi premias kaj subvencias ne nur aŭtorojn, sed laŭokaze ankaŭ instituciojn, kiel ISAE aŭ la jugoslavian Internacian Kulturatan Servon aŭ la Esperantistan Verkistan Asocion, aŭ eldonejojn, aŭ revuojn. La konsisto de la premio, eble plej granda inter la cento da aliaj, kaj la aŭtoritateco de la (nur trimembra) ĵurio, donas al ĝi apartan prestiĝon.

Bedaŭrinde ne ĉiam premio estas ĝojo, eĉ en nia eta mondo de la “nobla hobia”. Malsama juĝo inter fakuloj pri valoro de verko estus tute ordinara, se senpasie prezentata, sed leviĝas polemikoj, envioj, malamoj, agresoj kontraŭ personoj; eĉ la suverena merkato, kiu pro difino estas senpasia, estas kelkfoje misdirektata de libroservoj, kiuj povas sufoki verkon per “atentu: nehavebla!”, ŝildo agace memoriganta pri tre pli tragika “Achtung” kontraŭ specifa etno. Sed leviĝis ankaŭ polemikoj tute preteraj al la valoro de konkursaĵo: jen en 2013 distanciĝo kaj rifuzo de la premio far gajninto kun akuzo (iom ŝveba) pri antisemitismo al unu komisionano (http://www.planlingvoj.ch/Forlaso_PremioGrabowski.pdf).

Por teni ĉi tiun artikolon sur pozitiva ebena mi ne traktas la polemikojn en kiujn entiriĝis UEA en 2016 kaj 2018, sed pozitivan sugeston mi ŝatus doni. En 2021 la komisiono pri la BK nuligis premion, pro detalo koncerne rajton pri unua publikigo, kiun UEA volas teni strikte por si. Tia postulo estas ja ege bizara: fakte iam la BK-premiitaj verkoj aperis en la UEA-revuo la tuj postan septembron; nun, kiam ili estas laŭkontrakte konfiditaj al publikigo en revuo, aperanta nur kvarfoje en la jaro, eventuale kun malfruo, aŭ kiam ili aperas en “Belarta rikolto” kiu havas neniun devigan tempolimon pri rapida aperigo, povas ja tute nature okazi, ke BK-premiita verko kiu premiigis ankaŭ alikonkurse estas publikigita antaŭ ol UEA tion faras. Preferindus ne postuli

traregulara klaŭzon, kiu ligiĝas al tempo, kiun neniuj (kaj certe ne la kompatinda gajninto) povas antaŭvidi aŭ kontroli. Kiel feliĉe, se verkoj aperas kiel eble plej rapide! Longa atendado agacas aŭtorojn, eĉ pli gajnintojn, kiuj pro tiu maloportuna klaŭzo estas blokita.

Ie-tie aperas plendoj ke, rekte aŭ nerekte, atingas premiojn iuj lanĉintoj mem de la konkurso; nu, certe oftaj kontribuantoj de revuo lanĉinta titolon iĝas popularaj ĉe ties legantaro konsistiganta la ĵurion, same kiel eldonejo kun bone organizita distribua kanalo havas pli fortan ŝancon vidi premiitajn siajn aŭtorojn. Cetere, se paroli pri la premio de la Akademio de Esperanto en la intermilita periodo, iuj laŭreatoj estis ja akademianoj. Tute ne estas surprize, ke akademiano produktas verkojn indajn je laŭdoj aŭ laŭroj: ja ĝuste tiun nivelon oni postulu de tiaj personoj!

Ĉu vere tro da premioj? Nu, agnoskon meritis ĉiu, kiu sin dediĉas al la “nobla hobia”.

Tio eble kaŭzis, ke la nuna estraro de la Akademio bezonis fortan stimulon far la Literatura Sekcio, kiu, ne sen malfacilaĵoj, proponis la realigon de la “Laŭro”, starigis tre sukcesan opinisondon inter la gekolegoj pri la dezirindeco de tiu nova premio, verkis malneton de la regularo (poste amenditan de la tuta kolegaro), proponis sepmembran ĵurion (kvin estis la laŭregulare minimuma), kiu estis aprobita kaj kiu surprenis la meritplenan taskon legi kelkmilon da paĝoj por decidi pri la gajninto. Ene de du monatoj post la proklamo de la gajninto la Akademio povus ŝanĝi la ĵurion; la elekto de la ĉijara gajninto levis nur entuziasmajn komentojn, el kio dedukteblas, ke la ĵurio laboris akceptebla bone, kaj venkintan teamon oni ne ŝanĝu.

La praa Akademio de Esperanto fasonis sian premion tre selekte ekde 1914 ĝis 1930; atribuo ne estis ĉiujara, kaj plurfoje la premiitoj estis pli ol unu; entute 17 verkoj, el kiuj 9 estis tradukoj; dufoje gajnis Baghy per poemaro *Preter la vivo* (1924) kaj per novelaro *Dancu, marionetoj!* (1928); same dufoje gajnis Hendrik Bulthuis per romano *Idoj de Orfeo* (1923)

”

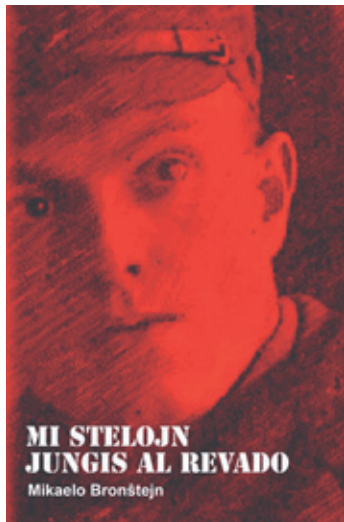
Premio Grabowski, administrata de UEA, ekzistas ekde 1984 kaj celas subteni la esperantan kulturon

”

Ie-tie aperas plendoj ke, rekte aŭ nerekte, atingas premiojn iuj lanĉintoj mem de la konkurso

”

La nuna estraro de la Akademio bezonis fortan stimulon far la Literatura Sekcio, kiu, ne sen malfacilaĵoj, proponis la realigon de la “Laŭro” [...] La elekto de la ĉijara gajninto levis nur entuziasmajn komentojn

Miĥaelo Bronštejn. *Mi stelojn jungis al revado*. Impeto 2016.

kaj per traduko de la romano *La leono de Flandrujo* (1930) de H. Conscience.

En 2021 surprizas, ke la kandidatoj estis ne multaj: eble la konkurso estis tro malfrue kaj tro malvaste anoncita, eble, estante nova, sentradicia, ĝi estis mal-multe altira (kaj la modesteco de la sumo same rolis en la nepartopreno). Entute prezentiĝis, eldonitaj dum la lastaj kvin jaroj, 15 verkoj de 10 verkistoj el 10 landoj. Tri verkoj estis eldonitaj en 2016, du en 2017, neniuj en 2018, unu en 2019, naŭ en 2020. Iom magra aliro, certe eĉ la nura, ja amputa sed sole ekzistanta, rubriko “laste aperis” en revuo *Esperanto* havus multe pli da verkoj. Ĉu estas timemo prezenti sin pro tiu premio?

La nuna Akademio atribuis la laŭron por la jaro 2021 al Miĥaelo Bronštejn pro *Mi stelojn jungis al revado*. La atribuo far la ĵurio estis unuanima. Kio kondukis al tiu rezulto? Fakte la verko parolas pri espero poste transiĝinta al sufero, sufero de ni esperantistoj, konsiderataj kiel popolo kunigita de la lingvo kaj de ĝia interna ideo. Ĝi ne estis la unua romano, kies intrigo disvolviĝas en la esperantista medio; jam en *Sen titolo* verkita de Ivan Ŝirjaev fine de la 19^a jarcento tiu medio rajtis esti subjekto de literatura verko. En *Mi stelojn jungis al revado* Bronštejn harmonie kunigas realon kaj fikcion: tiutempaj elstaraj esperantistoj kiaj Lanti, Drezen, Postnikov, Nekrasov ĉirkaŭas la

dolĉan Francine, la energian Ŝlomon. La leganto estas enmergita en la medion de esperantista Sovetio, aŭ de sovetia Esperantio. Jen romano kiu parolas pri ni, esperantaj kaj suferantaj: jen nia romano. Ne surprize, ke jam nun aperis dua eldono.

La fakto, ke la Akademio nur tiom malfrue decidis starigi la premion, kiu estis kiel ebleco en la Akademia statuto jam de pluraj jardekoj, povas esti ŝuldata al diversaj kaŭzoj. Eble ĉefa estis la timo, ke se la Akademio donas premion al iu verko, tio riskas signifi, en la okuloj de la ordinara esperantisto, ke ĝi akceptas ĉiujn eventualajn stilajn apartaĵojn de tiu verko, kaj tio estis tre timata kiam plej famaj estis la verkoj de Karolo Piĉ, el kiuj ja pluraj plenumis la enstatute menciitajn kriteriojn. La manko de mono, menciita kiel obstaklo, aspektis nekomprenebla. Sendube troviĝus personoj kiuj volonte mone subtenus, eventuale donante sian nomon; ekzemple, en la BKoj ekzistas premioj dediĉitaj al Luigi Minnaja, Paula Adúriz, Maria Cuevas, kiujn financis privatuloj honore kaj memore al parenco. Mono neniam mankas, kiam oni vere volas atingi celon, kaj certe eĉ alvoko al mondonaco havas pli da ŝanco por difinita celo ol por “ĝenerala kaso”, kiu perdiĝus en diversmeandraj rojoj, nekonataj al la donacantoj.

Feliĉan legadon! ■

MALFERMITA LETERO AL ĈIUJ ESPERANTO-POETOJ

Valentin Melnikov

akademiano, poeto kaj literaturkritikisto

Ĉiu senescepte esperantisto, lerninte la lingvon, tre baldaŭ provas verki versaĵojn en Esperanto. Evidente, la lingvo mem inklinigas al poezio. Versaĵoj kreigas abunde, ili estas deklamataj en kluboj kaj kongresoj, aperas en gazetaro. La malnova deziro de fama rusa poeto Vladimir Majakovskij – “ke estu pli multe da poetoj, bonaj kaj diversaj” – en Esperantujo plenumiĝas pli efike ol aliloke. Tamen... “diversaj” poetoj ja pli multas ol bonaj. Ofte oni sentas bezonon versi, sed ne havas eĉ elementajn sciojn pri poezia tekniko. Aŭ eble oni lernis poezian teknikon de sia nacia lingvo kaj provas apliki ĝin por Esperanto – sed tio similas veturon en trajno kun uzo de horaro de busoj, ja ĉiu lingvo havas siajn leĝojn. Verkoj pri Esperanta poezia tekniko troveblas, se oni bone serĉas: “Par-nasa gvidlibro” de K.Kalocsay, G.Waringhien kaj R.Bernard estis kelkfoje reeldonita; same ankaŭ la libreto de K.Kalocsay “Kiel verki kaj traduki poemojn”. Do mia modesta tasko estas konatigi vin kun bazaj principoj de verkado kaj doni kelkajn rekomendojn, antaŭ ol vi ekos serĉi kaj studi la menciitan literaturon. Certe mi turnas min al diligentaj personoj, kiuj konsentas, ke ajnan aferon indas fari bone aŭ tute ne fari kaj subtenas la faman eldiron pri 1% da talento kaj 99% da “nigra” laboro.

”
Mi turnas min al diligentaj personoj, kiuj konsentas, ke ajnan aferon indas fari bone aŭ tute ne fari kaj subtenas la faman eldiron pri 1% da talento kaj 99% da “nigra” laboro

”
Eĉ unusola kruda eraro (ekzemple, manko de necesa akuzativo) en poemo aŭ kanto plene detruas la impreson, eĉ se ĉio cetera bonas

bone aŭ tute ne fari kaj subtenas la faman eldiron pri 1% da talento kaj 99% da “nigra” laboro.

Antaŭ ol temos konkrete pri poezia tekniko, mi ŝatus doni al vi kelkajn pli-malpli ĝeneralajn konsilojn.

Unue. Necesas tute libere regi la lingvon: pensi en ĝi kaj en ajna momento povi vortumi sian penson. Iu atingas la bezonatan nivelon post kelkaj monatoj, alia eĉ post jardeko restas eterna komencanto kaj parolas kun teruraj eraroj. Plejparte tion determinas ne naturaj kapabloj, sed (mal)ekzisto de la stimulo: kiucele tiu persono lernas Esperanton, kion volas ricevi per tio?

Eĉ unusola kruda eraro (ekzemple, manko de necesa akuzativo) en poemo aŭ kanto plene detruas la impreson, eĉ se ĉio cetera bonas. Plej gravas alproprigo de la gramatiko, vi devas “senti” ĝin kaj al kutimiĝi al lingvaj normoj. Malpli gravas la vortprovizo. Se vi ne povas tuj trovi la plej taŭgan vorton, vi povas kviete serĉi ĝin en vortaro – gravas nur ke vi sciis, kion poste fari kun tiu vorto. Kaj eĉ se vi opinias, ke scias ĉiujn vortojn – tut-

egale vortaro devas ĉiam kuŝi sur via tablo, kaj se aperos eĉ ombreto de dubo pri signifo kaj uzo de iu vorto – tuj konsultu vortaron. Kiun? Esperantistoj strebas verki por internacia publiko, la lingvaj normoj devas esti tutmondaj – do ni nepre devas eviti nacian influon. Sekve, vi bezonas “neŭtralan” vortaron. Ideala varianto estas (N)PIV, aŭ ĝia reta versio ĉe vortaro.net. Naci-Esperantajn vortarojn prefere tute ne uzu: eraroj svarmas. Maksimume vi povas preni el ĝi Esperantajn ekvivalentojn por iuj naciaj vortoj – se vi ilin absolute ne sciis –, tamen nepre tuj rekontrolu la signifon de tiuj vortoj laŭ PIV. Esperanto-nacia vortaro utilas nur por rememorigi signifon de iu Esperanta vorto, aŭ se vi ne komprenas difinon en PIV (foje tio okazas, precipe se temas pri nomo de konkreta besto aŭ planto). Do uzu ĝin kun singardo. La malgrandajn poŝvortarojn absolute ne uzu: strebu riĉigi viajn sciojn! Ne decas resti je nivelo de komencanto, se vi pretendas iĝi granda poeto (kaj se ne pretendas – do kiudiable verki?!).

Due. Sobre pritaksu viajn kapablojn. Se vi volas verki originale – pensu: ĉu vi havas kion diri al la publiko, ĉu vi diros ion efektive novan, neniam antaŭe diritan de aliaj poetoj? Ĉu vi kapablas trovi freŝan ideon kaj temon, nebanalan komparon? Se vi ne certas pri tio – do prefere komencu per tradukoj, kvankam tio eĉ pli malfacilas el teknika vidpunkto. Se vi tradukas – do ĉiam memoru: altkvalita originalo postulas same altkvalitan tradukon. Vi devas transdoni la enhavon, la stilon, la sentojn de la originalo, ankaŭ la sonimpresojn. Se tradukisto mem, eĉ legante sian tradukon laŭpapere, stumblas kaj ne povas elparoli vortkombinojn, tamen asertas ke tio estas versaĵo de Puŝkin (la plej fama rusa poeto) – kompaton meritas kaj la tradukisto, kaj Puŝkin...

Certe, atingi pli-malpli altan nivelon eblas nur per praktika laboro – sed tio ne signifas, ke ĉiujn rezultojn de via laboro indas prezenti al vasta publiko. Estu vi mem la plej severa kritikisto de viaj verkoj, por ne honti poste!

Triē. speciale por tiuj, kiuj verkas aŭ tradukas kantojn. Se leganto de poemo trovos en ĝi nekonatan vorton – li povos konsulti vortaron kaj daŭrigi la legadon jam kun plena kompreno. Dum kantado aŭ deklamado tio ne eblas: se aŭskultanto ne komprenis iun vorton aŭ gramatikaĵon – la senco forglitas kaj la impresado estas fuŝita. Do en kantotekstoj oni devas uzi nur komune kompreneblajn vortojn. Bezonatas saĝa kompromiso – ke via kanto ne estu, unuflanke, tro primitiva, kaj, aliflanke, – tro elitisma, kun amaso da nekompreneblaj vortoj. Eble vi povas iom riski per komplika teksto, se vi certas ke vian kanton oni ŝatos aŭdi plurfoje (pro bela muziko, majstra plenumo ktp.) kaj iom-post-iom parkerigos kaj plenkomprenos. Sed povas okazi, ke eĉ multfoja aŭskultado ne helpas komprenon: la cerbo kvazaŭ malŝaltiga. Oni aŭdas la vortojn en Esperanto, komprenas ĉiun aparte – sed tute ne povas poste diri, pri kio estis la kanto. Do ankaŭ troa filozofiemo en kantotekstoj evitiindas. Fakte, trovi la kompromison helpas nur arta gusto – nature, se vi posedas ĝin...

Kvare. Ne ripetu en mallonga versaĵo samajn vortojn. Tio pravigeblas nur, se la vorto estas “ŝlosila”, esprimas gravan specifan ideon. Aliokaze uzu sinonimojn, ili en Esperanto pli abundas ol ŝajnas al pigra komencanto. Tamen neniokaze elpensu proprajn “neologismojn”, prefere diligente foliumu vortarojn. Ne indas inventi biciklon...

Kvine. Evitu vortojn miskompreneblajn pro fuŝa prononco – ke “l’ amo” ne iĝu “lamo”, “pland” ne miksiĝu kun “plant”, “aŭtenta” ne estu “aŭtenta” ktp.

Sese. Zorgu pri belsoneco. Memoru, ke flue elparoli oni povas ne pli ol du konsonantojn sinsekve, maksimume tri, se inter ili estas “r”. Do por eviti neprononceblajn amasiĝojn de konsonantoj, estu atenta kun apostrofoj. Uzu ilin nur en vere necesaj okazoj kaj ne pli ol po unu en unu verslinio. Ankaŭ pri kunmetitaj vortoj estu aku-

rata, pro la sama kaŭzo. Atentu, ke en verso ne staru proksime unu al alia diversaj siblaj sonoj, evitu esprimojn kiel “ĉu ŝi ĝis nun...”

Fine sed ne laste. Lastatempe disvastiĝis kaj modiĝis t.n. “liberaj” versaĵoj – sen rimoj, sen ritmo kaj plej ofte preskaŭ sen senco. Se vi preferas tiajn – do vi miajn konsilojn ne bezonas. Mia opinio (eble iom subjektiva, sed firma – pri kio mi dum multaj jaroj disputas kun anoj de Ibera skolo, precipe kun ties ideologo J.Camacho) estas tamen, ke tio havas neniun rilaton al poezio, samkiel tromodernaj pentraĵoj kun torditaj figuroj kaj nekompreneblaj makuloj neniel apartenas al pentroarto. Simple homo volas montri sin al ĉiuj, ŝajnigi ke li havas talenton (reale neekzistantan), kvankam li pigras studi eĉ elementojn de la metio. Kaj se “li tiel vidas” – do prefere vizitu li koncernan kuraciston... Camacho asertas, ke “parnasismo” (li uzas tiun vorton insulte) apartenas al forpasinta epoko. Mi plurfoje atentigis, ke liaspeca “avangardismo” estis moda en rusa poezio antaŭ 100 jaroj kaj definitive eksmodiĝis antaŭ 50 – sed li aŭdas nur sin mem, kaj insultaĉas ĉiujn malkonsentantojn. Li asertas, ke la sola distingo inter poezio kaj nepoezio estas “aparta, ĝislima kaj translima, vortica uzo de la lingvo, permesanta esprimi aŭ almenaŭ aludi la neesprimeblan” – t.e., lingvaĵo maksimume nenatura, kunigo de nekunigeblaj nocioj, vortjonglado kaj mem-admiro... Nu, eble troviĝas ŝatantoj ankaŭ de tia snobe elitisma poezio, sed certe ne multaj. Fakte eĉ tio ne estas ekstremo. Antaŭ jardekoj mi foliumis poemaron de Jarlo Martelmonto (ĉu iu memoras tiun poeton?), tie min pleje impresis la “poemo” konsistanta el unusola krampo: “(”, sola signo sur tuta paĝo. Dokta literaturologo asertis, ke tio esprimas komencon de ĉio nova, malfermon de la mondo, novajn horizontojn ktp. Mi tamen esperas, ke vi, kara leganto, poezi-ŝatanto kaj eventuala poeto, pensas adekvate.

Bona poezio trovas resonancon en homa animo, oni ĉiam denove re-

venas al ŝatata poemo, ripetas ĝin en diversaj cirkonstancoj, serĉante konsilon aŭ konsolon. Oni parkerigas la poemon en junaĝo kaj povas reciti ĝin post jardekoj – certe, se ĝi indas. Ritmo kaj rimoj estas la plej efika memorfiksilo, kaj se publiko aprezis la poemon – tiu povos vivi jarcentojn. Tamen, ĉu iu kapablas precize reciti ion el nunaj “avangardaj” poeziaĵoj, lozaj kaj plumpaj, almenaŭ duonjaron post tralego? Certe ekzistas trafikaj metaforoj, freŝaj vortkombinoj k.s., tamen kial rifuzi la plej potencon armilon, fidele servantan dum jarcentoj?

Por iom distri kaj pensigi vin, mi ŝatus ilustru miajn tezojn per du miaj malnovaj poemetoj.

EVOLUO

en pratempo la homoj
estis analfabetaj,
poezio vivis
nur en kantoj kaj rerakontoj,
kaj por faciligi
memorfiksadon de poemoj
oni uzis rimojn.
rimoj estas ja
bonega memorfiksilo.

**Kaj se poemo trafas vere
Animon de la homo mem –
Eĉ post jardekoj do parkere
Resoni povos la poem’.**

Nun oni ne bezonas
ŝarĝi mensan memoron –
oni delonge havas paperon,
kaj lastatempe eĉ komputilojn,
do rimoj ne plu bezonatas.
almenaŭ oni diras tiel
aŭ eble oni simple pigras
kaj poiomete
perdas la kapablon rimi,
same kiel oni
ne plu kapablas kalkuli enmense –
ja ĉiu havas kalkulilon...
(cetere, kiom estas 15-oble 18?..)
Ni vivas pli oportune,
pli komforte
ol niaj prauloj,
tamen,
ĉu ni estas pli talentaj ol ili?
Ĉu pli feliĉaj?

Kaj iom malpli serioze:

AL ĈIUJ, KIUJ KONSIDERAS SIN POETOJ

Jen estas mi – poeto brila.
Mi laŭ supera dia vol’
Kun la misio malfacila
Aperis antaŭ la popolo’.

Mi volas havi idealon,
Sed idealo estas jam
Mi mem, kreanta madrigalon
Pri kor-dolor’ kaj amo-flam’.

Tamen pardonu,
Mi forgesis ke
Poemojn kun ritmo kaj rimoj
Oni jam opinias eksmodaj.
Necesas verki avangarde,
Laŭeble ke neniu
Rimarku ian sencon.
Sed ne konfesu tion.
Nu, mi povas ja!

Nigra suno de mia eno
Eliĝas pogute,
Knarante per dentoj.
Mi sensas la mondon traliki
Tra miaj vejnoj.
Mi destinas savi la mondon.
La mond’ ‘as mi!

Impete, verve kaj sen halto
Mi iras kun tambur’ sur kol’.
Virinoj ĉiuj kun ekzalto
Flustretas: “Jen la seks-simbol’!”

Mi estas Alfa kaj Omega,
Mi estas rok’ kaj mara ond’.
Egoo mia, vere ega
Pri mi kriegas al la mond’.

Ke vi ne havu iluzion,
Asertas mi kun plena cert’:

Mi sola kreas Poezion,
Ceteraj ĉiuj estas merd’!

Kaj nun, se mi ankoraŭ ne fortimigis vin
de poemkreado – penu trovi la supre-
menciitajn verkojn pri poezia tekniko,
atente studu ilin, ekzercu – kaj poste
montru, kion vi kapablas...■

”

Sobre pritaksu
viajn kapablojn.
Se vi volas verki
originale – pensu:
ĉu vi havas kion diri
al la publiko,
ĉu vi diros ion
efektive novan,
neniam antaŭe
diritan de aliaj
poetoj?

”

En kantotekstoj
oni devas uzi
nur komune
kompreneblajn
vortojn

”

Neniokaze
elpensu proprajn
“neologismojn”,
prefere diligente
foliumu vortarojn.
Ne indas inventi
biciklon...

Lola Casas

BIBLIOTECA DE VILADECANS

RACÓ DE POESIA

Alfons Tur

membre de KEA i denaska esperantisto

Al XXXVII Congrès Català d'Esperanto que va tenir lloc a Mataró l'any 2015 s'havia programat, com una activitat més, una lectura de poemes de Lola Casas que havíem traduït a l'esperanto. Malauradament, per aquelles coses de la vida, l'activitat no va arribar a fer-se, però la matèria primera, que eren les poesies originals i la traducció, hi era, i l'entusiasme de la Lola també, així que no ens hem pogut estar de publicar-ne un petit tast perquè en gaudiu.

Per als qui no la conegueu us fem una mínima presentació de l'autora: Lola Casas (Mataró 1951), mestra de primària jubilada però en actiu, es considera una mestra que escriu poemes. De caràcter infatigable, té més de 60 obres publicades entre assaigs, contes i poesia per a públic infantil i juvenil. A més a més, alterna la tasca d'escriptora amb la de formadora i conferenciant sobre literatura. Fa ben poc ha publicat una autobiografia amb un títol que ho diu tot: *La nena que volia ser mestra*. ■

En la 37-a Kataluna kongreso okazinta en Mataró en la jaro 2015 estis antaŭvidita kiel kongresa aranĝo deklamado de poemoj de Lola Casas kiujn ni esperantigis. Bedaŭrinde, la programita ero ne sukcesis sed la krudmaterio restis, la originalaj poemoj, la tradukoj kaj la entuziasmo de Lola ne malaperis, tiel ni volis proponi etan gustumadon por via ĝuo.

Por tiuj kiuj ne konas ŝin, jen eta prezento de la verkistino: Lola Casas (Mataró 1951): Bazedukada instruistino nun jam emerita sed daŭre aktiva, ŝi difinas sin kiel instruistino kiu verkas poemojn. Nelacigebla, ŝi publikigis pli ol 60 verkojn, inter ili eseojn, rakontojn kaj poezion por infanoj kaj gejunuloj. Krome ŝi samtempe gvidas atelierojn kaj prelegojn pri beletro. Laste aperis ŝia aŭtobiografio kies titolo ĉion klarigas "La knabino kiu volis fariĝi instruistino". ■

NIT¹

El firmament és coixí de lluernes,
 on la Lluna s'endormisca
 en el moment de l'albada.
 El cel és teranyina de punts de llum,
 on la Lluna és una aranya
 que llaura constant i endreçada.
 L'espai és fum de pluja de vidre,
 on la Lluna neix joiosa,
 ben blanca i empolainada.
 El vespre és partitura,
 on els astres de la Nit
 componen amb fil de plata
 una cançó inacabada.

RESPOSTES²

Mare,
 per què la Lluna és tan clara?
 Perquè el fred de l'espai
 li ha empolsinat la cara.

Pare,
 per què un ocell vola?
 Perquè l'aire jaganer
 cel amunt el bressola.

Avi,
 per què s'enlaira un avió?
 Perquè ha volgut ser gavina
 i trobar el llunyà horitzó.

Àvia,
 per què la sang és vermella?
 Perquè ha triat de les flors
 l'esclat i el color de la rosella.

No em van ensenyar
 a ser un científic,
 però em donaren
 ales de poeta.

NOKTO

Firmamento, lampira kuseno
 kie la Luno ekdormetas
 ĉe la sunleviĝo.
 Ĉielo, lumpunkta araneaĵo,
 kie la Luno araneas
 senĉese kaj zorge pluganta.
 Spaco, fum' el fajna vitra pluvo
 kie la Luno feliĉa aperas
 tute blanke ŝminkita
 Vespero estas partituro
 kie la Noktaj astroj
 komponas arĝentfadene
 neginan kanton.

RESPONDOJ

Panjo,
 kial la Luno tiom helas?
 Ĉar la malvarmo de la spaco
 farunigis ĝian vizaĝon.

Paĉjo,
 kial flugas la bird'?
 Ĉar l'aero ludeme
 ĉielen ĝin luladas.

Avĉjo,
 kial ekflugas aviadil'?
 Ĉar mevon volis estiĝi
 kaj preter nuboj perdiĝi.

Avinjo,
 kial ruĝas la sango?
 Ĉar el la tuta florbunto
 ĝi elektis papavan brilon kaj ruĝon.

Ili neniel vekigis en mi
 scienceman pensmanieron
 sed male donacis al mi
 orajn parnasajn flugilojn.

1 CASAS, Lola. *Nit*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.

2 CASAS, Lola. *Retalls poètics*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

SOLARIS

LA MONDFAMA SCIENCFIKCIA ROMANO DE STANISŁAW LEM, NUN EN ESPERANTO

Pere Fornells

industria inĝeniero, loĝanta en Anoia, esperantisto ekde 2013

Solaris, de Stanisław Lem (Polando, 1921–2006), unu el la plej klasikaj sciencfikciaj romanoj, aperis en esperanta traduko. Eldonita en 1961, ĝi apartenas al la sciencfikcia pli filozofema subgenro, kiu cerbumas pri homaj kapabloj, limoj kaj reagoj vide al nekonataĵoj. Sendube ĝi estas unu el la plej famaj kaj influaj sciencfikciaĵoj de la 20a jarcento, tradukita en multajn lingvojn (en la kataluna eldonis ĝin Editorial Pleniluni en 1988) kaj trifoje adaptita al kino (1968 kaj 1972 en Sovetio, 2002 en Usono). Finfine eblas legi ĝin ankaŭ en esperanto per eldono de Bjalistoka Esperanto-Societo kaj tradukado de ĝia prezidanto, Przemysław (Przemek) Wierzbowski, kiu afable respondis kelkajn demandojn de *Kataluna Esperantisto*.

Solaris estas rakonto pri renkontiĝo kun fremda intelekto, tiom malsimila, ke ajna interkompreno, eĉ interkomunikado, ŝajnas preter homa kapablo. La ĉefrolulo aŭ iamaniere efektiva heroo de la romano estas Solaris, planedo de du-stela sistemo, kies orbito estas nenature stabila. Laŭ vortoj de Przemek, Solaris “estis malkovrita cent kelkdek jarojn antaŭ la okazaĵoj prezentitaj en la intrigo. Ĝian surfacon kovras oceano, kiu kapablas konstrui plej diversajn, gigantajn, efemerajn, malfacile klaseblajn kreaĵojn. La disĉiploj de la nova scienco, solaristiko, provante kompreni kaj sciencdifini la naturon de Solaris, formulas foje ridindajn, foje verŝajnajn, sed neniam pruvitajn teoriojn, kiuj amase okupas la bibliotekojn. Unu el la solaristoj estas la psikologo Kris Kelvin

sendita al la Stacio ŝvebanta super la planedo por esplori kio okazas ĉe la tieaj sciencistoj. Baldaŭ la okazaĵoj superas lian imagon, kaj iu neŭtrina kreaĵo estas rekte ligita kun lia propra pasinteco”. Ni nenion aldonos, ĉar kompreneble oni ne tro devas malkovri al tiuj, kiuj ankoraŭ ne konas la verkon.

Havante la ŝancon paroli kun la tradukisto, ni taksis interese demandi lin pri tiu tasko, pri specifaj problemoj rilataj al esperantigo de sciencfikciaĵoj, kaj pli ĝenerale, pri pola literaturo en Esperanto. Jen la rezulto. Przemek laboris pri Solaris dum pli ol jaro, sed neregule, kun paŭzoj kaj revenoj. Oni povas pensi, ke vortaro rilata al tiu sciencfikcia medio estas granda defio. Kaj ĝi certe estis, sed ne tiom: “ian defion prezentis traduko de sciencaj vortoj, kiuj rilatas al tekniko kaj astronomio” sed, “kompare kun multaj aliaj verkoj de Lem, Solaris ne estas tiom plena de neologismoj kaj nekutimaj parolturnoj; la romano estis verkita en la norma pola lingvo, kvankam 60-jara”. Aliaj zorgigaj aferoj rilatas al verkstilo de la aŭtoro: “certa specifaĵo de Lem estas la uzado de longaj frazoj, kiujn mi deziris laŭeble konservi por redoni la etoson” kaj al lingvo mem, kies trajtoj devigas pensi pri aferoj tute fremdaj por ni katalunlingvanoj: “interesa malfacilaĵo estis la nomoj de pluraj personoj: kiam ili estis menciitaj en akuzativo aŭ alia gramatika kazo, necesis ŝanĝi ilin en nominativon, kio ne nepre estis aŭtomate farebla”.

En la nuna epoko Bjalistoka Esperanto-Societo estas tre aktiva, kaj tiel

okazas ankaŭ rilate al eldonado. Rilate al pola literaturo en Esperanto, ĝi ĉiujare eldonas la libron elektitan por la Pola Nacia Legado (evento okazanta kutime ĉirkaŭ la komenco de septembro). Tiel, en 2021 aperis *Ŝuistoj* de Witkacy kaj pli frue *Baladina* de Juliusz Słowacki kaj *Antaŭprintempo* de Stefan Żeromski. Malgraŭ tiuj eldonoj kaj la ebleco trovi en Esperanto aliajn klasikaĵojn de pola literaturo (ekzemple *Quo Vadis* de Sienkiewicz kaj *Faraono* de Prus) laŭ Przemek “necesas konstati, ke la pola literaturo estas nesufiĉe konata de la Esperanto-legantaro kaj mankas personoj, kiuj dediĉas sian tempon al elpoligado de legindaj verkoj”.

Nuntempe, li ne laboras pri alia traduko. Li decidis traduki Solaris “pro forta persona ligo al la verkaro de Stanisław Lem” kaj ĝuste tial li ne volas diri, ke jam ne plu li tradukos: “Mi volonte tradukus alian romanon de li, ĉar labori super liaj tekstoj estas nekredeble kontentiga afero”. Pri tio, kial, inter la vasta verkaro de Lem, Solaris estas la plej fama romano, li opinias, ke “verŝajne antaŭ ĉio pro tre unika prezento de la fremda estaĵo: Lem sugestas, ke en la kosmo, kiun ni apenaŭ konas, la aliulo estos tiom malsama al ni, ke kompreni ĝin estos neeble”.

Por aĉeti Solaris, oni povas mendi ĝin ĉe la retpaĝo de la eldondisto, Bjalistoka Esperanto-Societo: <https://espero.bialystok.pl/eo/produkt/solaris>. Eblas trovi ĝin ankaŭ en la libroservo de UEA kaj en aliaj vendejoj. ■

PRO ĜUSTECO KAJ JUSTECO

Ana Manero
bibliotekisto

Jes, ankaŭ ili esti tie. Tamen, ne plu videblaj, ofte nekonataj, preskaŭ ĉiam forgesitaj. Jes, ankaŭ ĉe ni tio okazis. Finfine, Esperantujo ne povas ne speguli la eksteran mondon, kvankam kelkfoje ĝi ankaŭ kontribuas, ni esperu, al ĝia plibonigo.

De la pleja komenco virinoj ŝatis partopreni la beletran vivon de Esperanto kaj sukcesis alporti sian sableron al la kreado de komuna kulturo. Estas afero de justeco, ke ankaŭ iliaj nomoj trovu lokon en la historio, por ke ĝi estu ĝuste skribita.

Tial, tiom gravas la apero de ĉi libreto: *Forte verki/Escriure amb força*, kompilita kaj redaktita de Elisabet Abeyà Lafontana kaj Xavier Margais Basi, kiu celas rekuperi el forgeso la nomojn de tiuj virinoj partoprenintaj en la Internaciaj Floraj Ludoj dum la unua triono de la pasinta jarcento. La peno fari dulingvan eldonon estas, miaopinie, trafa decido, kiu certe kontribuos diskonigi ilin ankaŭ ekster nia verda mondeto.

Temas pri poemantologio de ok elektitaj poetinoj premiitaj en la Ludoj. Inter la nomoj de la plej konataj, kiel Ma-

rie Hankel, Louise Briggs aŭ Maria Posenaer, troviĝas aliaj malpli konataj sed same interesaj, kiuj prilumas la tiutempan inan lirikan panoramon en nia lingvo. Kiel komplemento, enestas en la verko listo de aliaj aŭtorinoj premiitaj en la sinsekvaj eldonoj de la konkurso.

Aparte rimarkindas la enkonduko en la historion de la Ludoj, plej interesa manifestiĝo de la kataluna kulturo, kiu sukcesis enradikiĝi en la fekunda esperanta grundo kaj doni, laŭlonge de la tempo, fruktojn same sukajn, kiel en ties originala formato.

La verko aperas en kolekto dediĉita al karmemora Montserrat Franquesa i Gòdia, elstara aktivulino el la kataluna movado, tro frue forpasinta, kies unua numero ĝi estas.

Temas ankaŭ pri plaĉa eldonaĵo. La libro estas tre bele kompostita (evidentas tie la talento de Ferriol Macip) kaj profesiece eldonita.

Kiel virino kaj kiel esperantisto, mi povas nur laŭdi la aperon de ĉi tiu verko. ■

Abeyà Lafontana, E. kaj Margais Basi, X. *Forte verki: Premiitaj virinoj en la Internaciaj Floraj Ludoj (1909-1936) = Escriure amb força: Dones premiades als Jocs Florals Internacionals (1909-1936).* Kataluna Esperanto-Asocio, 2022.

Trovu tiun libron kaj aliajn
en la libroservo de KEA

libroservo@esperanto.cat

PETRO NUEZ AŬ LA BONECO

Ĝangels del Pozo

kun la kunlaboro de Joan Alarcón kaj Martí Guerrero

Kiam mi komencis skribi etan artikolon pri Petro Nuez, venis al mi diversaj sentoj. Unue forta melankolio, ĉar la tempo de miaj unuaj paŝoj pri Esperanto mi memoras mirinde. Due, ĉar la morto de Petro kaj tiu de mia patro, ankaŭ esperantisto, estis tre proksimaj kaj mia koro duoble doloris.

Mi konis Petro Nuez kaj Maria Garcés en la aŭtuno 1979. Ili venis al mia kvartala asocio (Barri Gòtic) proponante kurson pri Esperanto tute senpaga. Mi, kaj kamaradoj, iom miris, ĉefe pri la afero “senpaga”. Krome mi surpriziĝis pri Esperanto. Mi ĉiam ligis ĝin al la anarkiisma movado kun kiu mia familio havis rilatojn, precipe kun la sindikato CNT. La anarkiistaj homoj kiujn mi konis estis precipe maljunuloj, venkitoj de la civila milito kaj forte punitaj en la Hispanio de Franco. Ili misvivis per simplaj laboroj kaj estis malkleraj homoj. Mi pensis ke malfacile tiuj homoj povas lerni fremdan lingvon, se ili preskaŭ ne kapablis legi kaj skribi en la sia. Tial ŝokis min ke tiu mezaĝa geparo kun burĝa aspekto proponis la kurson.

Mi ĉeestis la unuan klason pli pro scivolo ol pro vera intereso. Mi ne povis imagi kiel grava fariĝos Esperanto en mia vivo. Mi ne scias ĉu mi lernadus la lingvon sen la impona personeco de Petro Nuez.

Ankoraŭ mi memoras la unuan klason. Estis kvindek gelernantoj. Ni fi-

nis la kurson nur kvin. La aliaj kvar tute malaperis de mia vivo kaj de la movado sed, ni jam estis kvazaŭ familio.

Mia amikeco kun Petro kaj Maria iris trans Esperanto. Ni forte amikiĝis kaj komencis kune fari diversajn aferojn for de la movado: viziti kinejojn, muzeojn, manĝi, ekskursi ktp. Mi konvinkiĝis ke esperanto ne estas nur afero de anarkiistoj kaj komencis ami la ideon de d-ro Zamenhof kaj de la homoj kiuj ĝin divastigas. Tiuj homoj estas ofte tre diversaj kaj havas mal-similajn ideojn en aliaj flankoj de la vivo sed la lingvo Esperanto igas ke ili parolu inter si.

Pri la personeco de Petro Nuez mi restis same impresita. Li naskiĝis en Gràcia (strato Perill) en laborista familio. Mi ne estas certa kial li interesiĝis pri Esperanto sed mi scias ke liaj instruistoj estis Jesús Paluzie (verkisto de la fama vortareto) kaj Josep Solé Corrales. Profesie kontisto, Petro posedis presejon en la kvartalo (Barri Gòtic, strato Freneria) dediĉita al artaj presaĵoj. Krome li estis favora al la georgismo, ekonomia skolo fondita de Henry George. Ankaŭ aliaj famaj esperantistoj apartenis kaj apartenas al tiu skolo.

Petro ĉiam diris ke tiuj du aferoj estas tre interesaj por la homaro: lingva justeco kaj ekonomia justeco. Kune kun esperanto li lernis Naturan Ekonomikon (georgismon) rekte el

Nov-Jorko per koresponda kurso de la Henry George Institute. Poste li gvidis kursojn en Club d'Amics de la Unesco, Club Excursionista de Gràcia, Cooperativa de Teixidors a Mà kaj anarkiisma societo de kvartalo Gràcia. Dum tiu tempo li instruis kaj pri Esperanto kaj pri georgismo kun Martí Guerrero kaj Josep Anglada, ambaŭ gravaj aktivuloj. En Unesco li konis Jesús Paluzie kaj Jaume Serra Gasulla. Tiu ĉi lasta ĵus revenis de sia restado en Filipinoj.

Lia amikeco kun Martí Guerrero portis lin kaj Maria al la Fervojista Kongreso en Turku (Finlando) en 1979. Li profitis la okazon por fari diversajn paroladojn ankaŭ pri ekonomiko al la geesperantistoj ĉeestantaj. Dum la kunveno la finnaj samideanoj plendis ĉar ili ne havis teron por vivi. La loĝejoj estis malgrandaj kaj multekostaj kaj Petro replikis ke kun pli ol 300 000 kvadrataj kilometroj kaj kvin milionoj da loĝantoj, li ne komprenas la problemon. Li ankaŭ rakontis ke la impostojn oni povus kolekti de la valoro de la tero kaj la rezulto estus la disvastigo de la riĉeco.

Post tiu kongreso Petro verkis sian lernolibron pri Esperanto. Unue li pensis ke ĝi utilis nur por koresponda kurso sed finfine ĝi fariĝis la plej fama lernolibro dum multe da tempo. ĉar ĝi estis simpla kaj klara. Kun aliaj georgistoj li fondis la ekonomikan fakon Jaume Serra Gasulla, kie oni faris kursojn kaj paroladojn pri georg-

ismo. Ankaŭ estis fondita Centre d'Etudis de Economia Política Natural kies membroj estis kaj esperantistoj kaj georgistoj.

Li verkis broŝurojn pri tiu fiska sistemo kiel: “Una realitat econòmica” [Ekonomia realaĵo], “Decàleg de justícia econòmica” [Dekalogo de ekonomia justeco], “La reforma agrària” [La agra reformo], “El pensament econòmic de Blas Infante” [La ekonomika penso de Blas Infante], “Carta a un parlamentari” [Letero al parlamentano], “Economia política natural i el famós Quadre sinòptic” [Natura politika ekonomiko kaj la fama Sinoptika tabeloj].

Li amis la muzikon de Carlos Gardel kaj danci, kvankam, li asertis ne esti bona dancisto, ĉar danci li lernis per “koresponda” kurso. Li ŝatis ankaŭ manĝi malgraŭ la riproĉoj de la edzino.

Dum la lastaj jaroj de lia vivo Petro kaj Maria aĉetis loĝejon en la gotika kvartalo, tre proksime al ilia presejo. Geesperantistoj vizitantaj Barcelonon povis gastigi tie tute senpage. Mi miris kiam mi vidis ĝin unuafoje. Tie eĉ ne la porkoj volus vivi. Post kelkaj monatoj ĝi fariĝis alloga ejo kie oni ankaŭ faris kunvenojn.

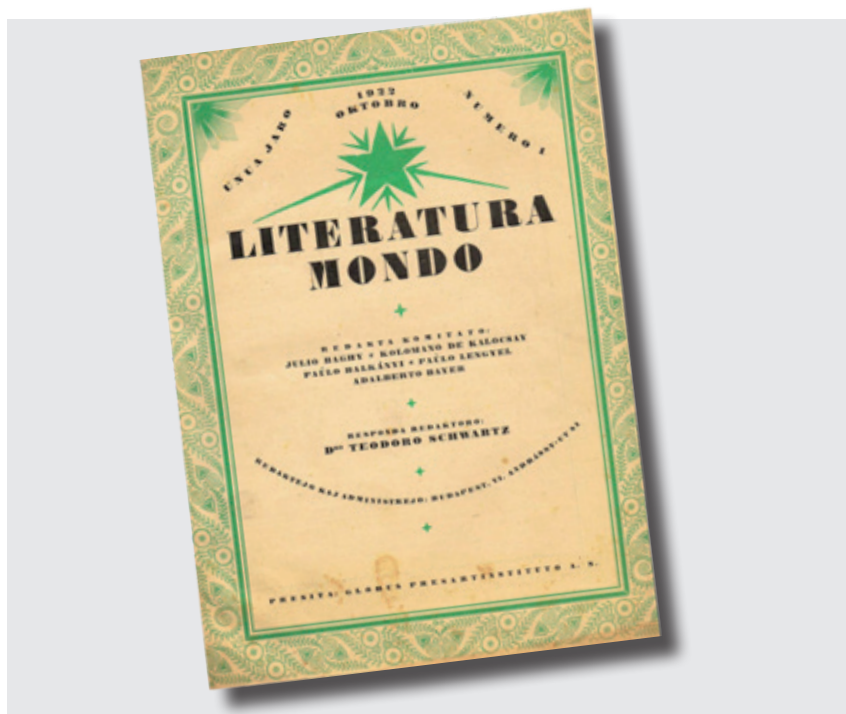
Petro fakis pri diversaj aferoj sed boneco estis la precipa. Mi povas diri ke li estis bona kontisto, presisto kaj instruisto kaj ankaŭ ĝoja homo, ĉar mi neniam vidis lin ĉagrenita. Sed Petro estis precipe bona homo. Mi neniam aŭdis lin fiparoli pri iu ajn malgraŭ la severaj vundoj, kiujn li ricevis de la vivo. Mi scias ke kelkaj homoj misuzis tiun bonecon, eĉ esperantistoj kiujn li konsideris fratoj, sed neniam li plendis. Verŝajne li konsideris ke ne indas malami.

Post lia frua forpaso mia amikeco kun Maria daŭras. Ŝi estas jam maljuna kaj malsana kaj mi diris nenion al ŝi pri tiu eta omaĝo. Mi ne volas ke ŝi emociĝu, ĉar ŝia koro misfunkcias.

Petro mortis tro juna sed ĉiam vivos en mia koro kaj ankaŭ en la koro de liaj ceteraj lernantoj. ■

FA CENT ANYS CENT JAROJN ANTAŬE

Xavier Margais Basi
historiisto

En el darrer número de *Kataluna Esperantisto* de l'any 1922 s'informava de l'aparició a Budapeŝto d'una nova revista dedicada a la literatura i també a altres arts, com pintura, fotografia, etc. Amb la coberta i contracoberta de colors, i amb certa pàtina luxosa, pretenia satisfar un públic delerós d'avantguarda. Fundada per Teodor Schwartz, qui posteriorment barataria el seu llinatge per Soros, va tenir reconeguda complicitat amb les lletres catalano-esperantistes. Hi apareguren obres premiades als Jocs Florals Internacionals, i també es feren resos d'alguns dels nostres congressos, per exemple el celebrat a Palma l'any 1925, i també de *Kataluna Antologio*. Gràcies a Internet, avui és possible llegir la col·lecció completa de *Literatura Mondo* a <https://biblioteko.org/literaturamondo/> ■

La lasta numero de *Kataluna Esperantisto* en 1922 raportis la eldonadon en Budapeŝto de nova revuo dediĉita al la literaturo kaj aliaj artoj, kiel pentrarto, fotografio ktp. Kun kolorigitaj fronta kaj malantaŭa kovriloj, kaj kun certa luksa patino, ĝi celis kontentigi publikon, kiu sopiris al avangardo. Fondita de Teodor Schwartz, kiu poste ŝanĝis sian familian nomon al Soros, ĝi havis agnoskitan komplacecon kun la katalunaj-esperantaj beletroj. Tie aperis verkoj premiitaj en la Internaciaj Floraj Ludoj, kaj ĝi ankaŭ eĥis kelkajn niajn kongresojn, kiel tiun okazintan en Palma en 1925, kaj ankaŭ la *Katalunan Antologion*. Dank' al interreto hodiaŭ eblas legi la kompletan kolekton de *Literatura Mondo* ĉe <https://biblioteko.org/literaturamondo/> ■

L'ESPERANTO ENCAIXA EN L'IDEAL ANARQUISTA

RESSENYA D'ESPERANTO I ANARQUISME: ELS ORÍGENS (1887-1907)

Mauro Viader Olivé
membre de KEA

Fa temps que sóc assidu a les conferències sobre la història i la cultura del moviment esperantista que es fan a l'Ateneu Llibertari de Gràcia, i sempre sento que vaig força coix pel que fa als meus coneixements sobre el moviment llibertari o anarquista en general. Doncs bé, l'Ateneu acaba de publicar un llibre que m'ha ajudat a tenir una visió més clara de la història d'aquest moviment: *Esperanto i anarquisme: els orígens (1887-1907)* (edicions Malcriàs d'Agràcia, Quaderns Esperantistes 1) de Xavier Alcalde. Aquest llibre dona a conèixer la relació que té l'anarquisme amb l'esperanto des de l'any 1887 –quan se'n publica la primera gramàtica– i fins al 1907.

Quan m'ha arribat a les mans, el primer que m'ha cridat l'atenció és el quadre de la coberta. S'hi pot veure un obrer amb una enclusa i un martell forjant un estel de cinc puntes de color verd que és roig a la banda roent, mentre al fons s'hi intueixen uns edificis i unes fàbriques. Tota una declaració d'intencions.

Pel que fa al contingut, és un llibre amb moltes dades històriques interessants i ben documentades, i és que es tracta d'un assaig basat en rigorosos estudis acadèmics. No per això es fa feixuc de llegir. Aquest llibre no deixa indiferent, convida a la reflexió.

A mesura que va llegint, el lector es fa seves les reflexions i problemàtiques de les diverses branques dels moviments revolucionaris. Aquests moviments tenen un caràcter internacionalista que requereix que persones de diversos països es comuniquin entre elles, i d'aquí neix el debat: quina llengua o llengües s'han de fer servir? Quines són les més pràctiques? I les més democràtiques? Preguntes que, per altra banda, fer-se-les avui en dia té tot el sentit del món.

Esperanto i anarquisme fa un recorregut pels diversos corrents de pensament dins del món revolucionari, explicant on i qui es plantejava aquesta mena de preguntes, quines respostes s'hi donaven i quines propostes es feien. Així doncs, hi trobem tota mena d'opinions, des de les de socialistes utòpics fins a les de burgesos, passant per les de comunistes i, evidentment, les d'anarquistes. S'hi presenta la posició de persones ben rellevants, com Proudhon, Tolstoi, Malatesta, Jules Verne, Francesc Pi i Margall o Narcís Monturiol.

Encara que el llibre se centra en els primers vint anys de després de la publicació de *Lingvo Internacia*, he de dir que una bona part dels primers capítols es dedica als predecessors de mitjan segle XIX. Sobta trobar que, ja en aquella època, hi havia propos-

tes que tenien per objectiu facilitar la comunicació internacional, com, per exemple, simplificar l'ortografia del francès o inventar una llengua artificial. Aquesta primera part ajuda molt el lector a posar-se en context i a entendre l'acollida que rebrà després l'esperanto.

El plat fort, però, és als capítols posteriors on descobrim com va creixent l'interès per la llengua internacional, no només al món científic i progressista, sinó també al proletariat. A mesura que passen els anys, treballadors d'arreu del món van creant nous grups, associacions, publicacions, congressos, etc., que empren, promouen i difonen l'esperanto.

I arribem al capítol dedicat al 1907, que és un any en què passen tantes coses que té sentit que tingui molt de pes en el llibre. Es fa evident que els treballadors perceben aquesta nova llengua com una eina útil per a comunicar-se internacionalment sense intermediaris, fins al punt que acaba formant part de l'ideari llibertari. Ara bé, quan en vaig acabar la lectura, el meu primer pensament va ser: «I què va passar després de 1907?».

Tant de bo aquest sigui el primer d'una col·lecció de llibres que doni a conèixer el paper de l'esperanto en l'anarquisme i en altres moviments socials. ■

CARME CÁNOVAS BAÑOS, L'ESTIMA PER L'ESPERANTO

Sandra Vives

vicepresidenta de KEA

Na Carme va néixer a Sabadell el 1934 i hi ha passat tota la vida envoltada d'esperantistes: el marit, els fills, els amics i les múltiples visites que s'han acostat a casa seva. Ens explica algunes de les anècdotes que ha viscut en aquest entreteixit de relacions.

Com va ser el teu primer contacte amb l'esperanto?

El meu marit Llibert Puig va ser esperantista des dels catorze anys i quan estàvem promesos em va anunciar que un esperantista amb qui es cartejava vindria a Sabadell. Crec que era austríac i me'l volia presentar amb molta il·lusió, així que jo em vaig preparar una conversa de presentació amb les paraules bàsiques. Vet aquí que quan vaig obrir la porta per saludar-lo, l'esperantista va començar a xerrar sense parar i molt de pressa, de manera que quan va ser el meu torn el que havia après en esperanto ja no lligava. Aquest fet em va descoratjar i tot i que no vaig aprendre mai la llengua, hi he estat en constant contacte durant tota la vida perquè per casa nostra van passar esperantistes a tota tesa. Durant els seixanta anys de matrimoni amb el Llibert vam rebre visites constants d'esperantistes d'arreu del món. Quan jo veia per Sabadell algú amb motxilla ja pensava que venia a casa nostra, ja que ha estat sempre oberta

Carme Cánovas i Llibert Puig.

HECTOR PUIG

a tothom. Així, doncs, el meu primer contacte va ser fatal, però entre les trobades i les visites m'hi vaig anar acostumant i vaig acabar entenent-lo. Si em parlen a poc a poc l'entenc perfectament i també el puc parlar a un nivell bàsic.

Com era el teu dia a dia quan rebíeu esperantistes a casa? Recordes alguna visita en especial?

A més a més del sofà (és clar!), a casa nostra per sort teníem un espai on molts viatgers s'hi han pogut allotjar durant dies o setmanes. A més de les claus també els oferíem els àpats, ja que quan els meus fills eren petits, tant era cuinar per a sis

”Quan jo veia per Sabadell algú amb motxilla ja pensava que venia a casa nostra, ja que ha estat sempre oberta a tothom.

com per a vuit. El Llibert i jo treballàvem, els nens anaven a escola i als hostes els demanava ajuda per netejar els plats i coberts després de dinar. He viscut molts contrastos de cultures a l'hora de conviure i he vist persones d'arreu del món en un moment en què la societat de Sabadell era molt homogènia. Recordo la visita d'un grup de músics suecs rossos i alts com sant Paus que contrastaven moltíssim amb la meva alçada i trets, per exemple. Tinc predilecció per un matrimoni d'Argentina amb qui vaig poder parlar en esperanto amb tranquil·litat, perquè em guiaven perfectament, ja que tots dos eren pedagogs. Una de les visites més llargues que vam tenir va ser la d'un japonès que curiosament m'acompanyava a tot arreu i va ensenyar els meus fills a agafar les ametlles amb bastonets durant els esmorzars! També vam rebre molts joves que havien fet un treball sobre l'esperanto o estudiaven la llengua simulant un viatge becat en què s'hostatjaven a casa nostra. Recordo un noi molt jove polonès, d'uns setze anys, que va estar-se amb nosaltres tres setmanes i molts anys més tard, a un congrés a Varsòvia, el Llibert me'l va ensenyar i no vaig poder reconèixer-lo. Un noi d'Uzbekistan va venir un cap de setmana a Viladrau, on hi teníem una casa de pagès. Com que era a la natura, hi corria algun ratolí de bosc i al matí el vam trobar amb por, embolicat al sofà del menjador i ens va explicar que en va haver de matar un.

Per si algun lector no coneix en Llibert Puig, com el descriuries?

El Llibert va ser un home excel·lent que va viure tota la vida dedicat a l'esperanto. En el món esperantista, era conegut arreu, dins i fora de Catalunya, ja que va ser un dels fundadors del Centre d'Esperanto de Sabadell i de l'Associació Catalana d'Esperanto. Va ser membre de les seves juntes directives durant dècades i cofundador de l'Internacia Komitato por Etnaj Liberecoj, a més de redactor d'aquesta revista que teniu entre les

mans i professor de la llengua internacional. Ell col·laborava amb tothom que li demanés ajuda per difondre l'esperanto. Tothom l'apreciava per la seva bondat i, a més a més, tenia traça parlant en públic i fent xerrades. A més a més, a casa sempre hem tingut sensibilitat especial pels països de l'antiga Iugoslàvia, i tant ell com els meus fills han tingut contacte amb molts esperantistes bosnians i croats. Per exemple, de la vessant lingüística el Llibert va fer una versió en català del *Zagreb Metodo*; de la vessant cultural els meus fills Òscar i Hèctor van fer xerrades a Zagreb sobre Catalunya a instituts i fàbriques, i de la vessant humana vam organitzar una acollida per a quinze nens que havien patit la guerra de Bòsnia. Amb el suport de l'ajuntament, els vam fer venir i durant unes setmanes van conviure amb famílies esperantistes de Sabadell i Polinyà que comptaven amb algun nen de la seva edat. Va ser una experiència molt bonica, perquè tots s'entenien en Esperanto i els vam preparar un programa distret perquè oblidessin durant uns dies els horrors de la guerra.

Hi ha cap fet concret pel qual t'estimis l'esperanto?

A part de pel Llibert, l'esperanto l'estimo per força per un fet relacionat amb el meu fill Òscar. Només amb sis mesos va agafar la pòlio i des de ben petit el van visitar molts metges. Anàvem a l'hospital tres dies per setmana i fèiem tot el que calia fer, però a principis dels 60 encara no hi havia cura efectiva i el seu cas era el pitjor de Sabadell. A una revista esperantista vam trobar una carta d'una senyora búlgara molt gran que donava les gràcies pel tractament que havia rebut el seu net amb la pòlio. El Llibert ràpidament va escriure-li, i de seguida vam rebre resposta. Però vet aquí la nostra sorpresa quan, en lloc, d'ella ens van escriure metges d'un hospital de Bulgària demanant-nos fotografies i l'historial mèdic del nen. Evidentment, ho vam enviar de seguida, però estàvem inquiets per com podríem col·laborar amb ells si ens oferien ajut, ja que lla-

vors no hi havia relacions comercials amb Bulgària a causa del Teló d'acer. Uns tres mesos després vam rebre un avís de Correus i era un paquet amb medicaments enviat oficialment per l'estat de Bulgària, amb una traducció adjunta en Esperanto d'aquesta àvia. Els metges d'aquí van aprovar l'administració d'aquestes injeccions subcutànies al meu fill, però ens van aconsellar que ho féssim en secret, perquè hi havia molts nens amb la mateixa malaltia i sense la mateixa sort. Durant dos anys ens van estar enviant el tractament de franc, i com que tants metges visitaven l'Òscar en relació amb la malaltia, no sé què va col·laborar més en la seva cura, però estic convençuda que aquestes injeccions van fer molt. De tenir afectada l'esquena, el ventre i les dues cames, va acabar sent el millor cas resolt de la ciutat. Nosaltres ens vam cartejar amb aquesta àvia búlgara i el seu marit durant anys. No els vam conèixer mai però vam crear llaços molt estrets. I quan es van obrir fronteres, van venir dos russos i un búlgar esperantista a conèixer el nen i veure com estava. Per a mi aquesta anècdota és la més impressionant, perquè sento que gràcies a l'esperanto vam poder salvar la vida al meu fill.

Com recordes el moviment esperantista de Sabadell dels anys 70 i 80?

Al principi dels anys 70 hi havia moltíssims esperantistes al Vallès Occidental, sobretot jovent molt encoratjat que organitzava classes d'esperanto, excursions, obres de teatre, tallers, etc. Abans de tenir el Centre d'Esperanto de Sabadell, ens reuníem a locals on ens deixaven una sala, fins que vam poder adquirir-lo gràcies a una gran donació de la família Criach, també esperantista. El dia de Zamenhof, la Ronda es tancava d'una punta a l'altra, i els esperantistes organitzàvem un festival dedicat a temàtiques diferents (com, per exemple, els drets humans) amb moltes activitats per als infants. Recordo la participació d'en Xesco Boix animant amb música aquests esdeveniments.

El 15 de desembre la ciutat era plena de cartells dedicats a l'esperanto. Cap sabadellenc no podia ignorar què era, i un any, a petició nostra, el grup d'escultura de l'Escola Illa d'art i disseny va fer el monument a Zamenhof. El vam inaugurar i la Ronda va recuperar després de la dictadura el seu nom original (havia estat el primer del món dedicat a Zamenhof). Amb un marit i un fill activíssims en el moviment, com pots imaginar, m'hi vaig passar la vida, al Centre d'Esperanto de Sabadell. Jo vaig trobar el local, hi vaig treballar, hi vaig pintar, m'hi he passat diumenges i hi he celebrat festes, però des que va morir en Llibert no hi he tornat.

Essent tan solidaris des de casa vostra, fora d'ella has sentit reciprocitat entre esperantistes?

I tant! Et puc explicar dues anècdotes que ho demostren, com a exemple. Una vegada anàvem en cotxe els quatre nanos i els dos adults camí d'Alemanya per trobar-nos amb un corresponsal de l'Òscar. Era ple juliol, viatjàvem sense aire condicionat i confiàvem de trobar un supermercat per comprar provisions abans d'arribar al càmping on havíem de fer nit dins la tenda de campanya. Però en entrar al país ens vam equivocar de carretera i vam anar passant muntanyes i paratges sense trobar ni la nostra destinació ni on comprar menjar. Els nens estaven afamats i nosaltres patíem cada cop més, perquè no ensopegàvem ni amb persones ni amb cotxes. Finalment, vam topiar amb l'esperantista que es cartejava amb el meu fill i ella ens va dur davant d'un matrimoni més jove que ens havia preparat una taula plena de te, llet, cafè, torrades, melmelades i mantegues; va ser com un somni perquè ens van deixar sols i vam poder saciar la gana acumulada de tot el dia amb intimitat. Una altra vegada anàvem igualment tota la família camí d'un congrés a Iugoslàvia, en un cotxe nou de trinca, i tot i això se'ns va espatllar quan travessàvem Suïssa. Per entendre'ns amb el mecànic del taller, vam

”

Com a mestra, vaig ensenyar a cosir també als nens, per exemple, ja que sempre he defensat un model que eduqués en la llibertat, no en la dependència

contactar amb un esperantista d'allà i vam saber que una peça del motor havia sortit defectuosa. El recanvi el van haver de demanar a Graz i vam haver de fer algunes nits allà, i vàrem arribar cinc dies més tard al congrés. Un imprevist econòmic així en aquells anys hauria estat suficient per girar cua cap a casa, però vam decidir seguir i demanar ajuda, un cop allà, entre els molts amics que hi trobaríem. Efectivament, una família esperantista catalana ens va deixar diners per gaudir els dies de trobada que restaven i tornar cap a casa. A més a més, un esperantista italià amb un càrrec a la Seat es va ocupar de l'avaria. Vam saber que havia sortit tota una remesa de cotxes amb el mateix defecte i ens van tornar els diners de la reparació gràcies a ell.

Hi ha algun fet durant la teva vida esperantista que t'hagi incomodat?

A un aplec esperantista català em van atorgar la medalla Klara Zilbernik, que premiava l'esposa de l'esperantista (home) que amb més abnegació havia ajudat el seu marit en la seva activitat per l'esperanto, igual com va fer l'esposa de Zamenhof. Jo no estava d'acord amb l'existència d'aquest premi, però, tot i que el gest no em

va agradar, no el vaig poder rebutjar. Sempre vaig estar al costat del Llibert perquè estava d'acord amb els ideals de l'Esperanto i en la meua vida professional i familiar sempre he defensat la igualtat de gènere. Com a mestra, vaig ensenyar a cosir també als nens, per exemple, ja que sempre he defensat un model que eduqués en la llibertat, no en la dependència. Malauradament, per edat m'ha tocat viure durant molts anys a l'ombra dels homes però defenso la lluita feminista actual i fa uns anys hi vaig poder aportar el meu granet de sorra des de l'espectacle *Amb veu de dona*. En aquest algunes dones amb paper d'àvia explicàvem les vivències de la guerra en primera persona, ja que sempre han estat els homes els seus protagonistes i qui l'han explicada. Però nosaltres també conservem les nostres veritats, pors i records (tot i que jo la vaig enxampar amb divuit mesos).

Ara que ja tens una edat, com valores el que has aconseguit a la vida?

Jo sempre he estat una persona amb moltes inquietuds. De petita tenia dues il·lusions: ser metgessa i educar nens, però no les vaig poder dur a terme perquè vinc d'una família molt humil i els meus pares esperaven el meu sou. Així que més endavant i entre cometes ho vaig aconseguir. Vaig fer molts cursets sobre medicina amb herbes i vaig exercir d'herbolària, i també he treballat de mestra sense títol durant molts anys a una escola per a nens amb necessitats especials. A més, gràcies a l'esperanto he viscut experiències fabuloses i molt enriquidores, com la satisfacció de ser a una trobada amb trenta-cinc països representats on tothom s'entén en la mateixa llengua i condició d'igualtat. Tenir testimonis d'arreu del món de primera mà i aprendre i viure a través d'ells et fa percebre la realitat cultural i la història de manera diferent, i d'això n'estaré sempre agraïda. A més a més, durant tots aquests anys he conegut moltíssima gent i n'he tret unes grans amistats.■

ACTE D'HOMENATGE A MONTSERRAT FRANQUESA

Pedro M. Martín Burutxaga

SILVIA SOLER

El passat 18 de desembre va tenir lloc a la biblioteca Jaume Fuster de Barcelona l'acte de record i homenatge a la redactora en cap d'aquesta revista, la Montserrat Franquesa i Gòdia, sobtadament traspasada l'octubre de l'any passat.

En un auditori força concorregut per gent que la coneixia directament o indirectament vam poder escoltar els parlaments en record seu de diferents persones que la van tractar. I entre un i altre les cançons del grup *Kaj Tiel*

Plu trencaven una mica l'atmosfera d'un acte que la Montserrat mai no hauria volgut que quedés massa fúnebre.

Al llarg de les diverses intervencions, aquells que la coneixíem només per una de les facetes de la seva vida, per exemple l'esperanto, vam poder comprovar allò que ja sospitàvem, i és que la Montserrat era una dona massa activa, tenia massa vitalitat, per limitar-se a una única passió. A través de les paraules de l'Agnès Cruanyes,

ex-companya de la universitat i amiga, i amb l'ajuda d'una projecció de fotografies, vam conèixer una jove Montserrat apassionada per la cultura clàssica, especialment el grec, amant dels viatges i l'aventura, bona companya i bona amiga.

Al seu torn, la Iris Folch, representant de l'APALC (Associació de Professorat d'Alemanys de Catalunya) va glossar la figura incansable de qui va ser una de les impulsores del grup i que com a presidenta d'aquest du-

SILVIA SOLER

rant uns anys i germanòfila convençuda no va estalviar esforços per reivindicar la importància d'aquesta llengua, ara per ara poc representada en el nostre sistema educatiu.

Per la seva part, l'Òscar Puig, en representació de l'Associació Catalana d'Esperanto, va recordar com la Montserrat i ell es coneixien des de petits pels lligams amb aquesta llengua de les seves respectives famílies i com, malgrat haver perdut amb els anys el contacte estret, quan li va proposar de fer-se càrrec de la redacció de la revista de l'associació, ella va acceptar amb entusiasme i de seguida va aportar un grapat d'idees per al projecte, que va culminar amb la publicació del primer número de la nova etapa de la revista, molt elogiat, i d'un segon número, tot just sortit d'impremta, exemplars del qual es van repartir als assistents a l'acte. A les qualitats que ja s'havien esmentat abans, l'Òscar va voler afegir la faceta conciliadora de la Montserrat, capaç d'aconse-

guir que persones enemistades de feia temps collaboressin en la publicació de la revista.

El moment més emotiu de l'acte, com no podia ser d'altra manera, el va protagonitzar el pare de la Montserrat, en Josep Franquesa, president d'honor de KEA, tot llegint una adaptació del poema de Miguel Hernández "Elegía a Ramón Sijé", en la versió en esperanto de Miguel Fernández, i agraint l'assistència dels presents. Vet aquí un home avesat a parlar en públic forçat per les circumstàncies a fer l'únic discurs de la seva vida que mai no hauria volgut fer.

Tot i que de bon tros insuficient per compensar la pèrdua, confiem que l'escalf dels aplaudiments dels presents servís, si més no, per alleugerir-la una mica.

En resum, un acte d'emotiu record i merescut homenatge a la nostra benvolguda Montserrat. DEP. ■

I entre un i altre les cançons del grup Kaj Tiel Plu trencaven una mica l'atmosfera d'un acte que la Montserrat mai no hauria volgut que quedés massa fúnebre.

BAPN, UNA BIBLIOTECA EN (RE)CONSTRUCCIÓ

Alfons Tur Garcia

membre de KEA i *denaska esperantisto*

SEBASTIA RIBES

Catalunya té un moviment esperantista de llarga tradició i això vol dir que des dels primers anys de la llengua hi hagué una colla de pioners que s'engrescaren i feren realitat aquell projecte que havia creat un humil oftalmòleg jueu a la Varsòvia de l'imperi tsarista. Aviat es crearen al país els grups, grupets, aplecs, associacions i altres capelletes de diversa mena a què som tan aficionats els catalans en qualsevol àmbit. Aquestes entitats anaren apareixent, desapareixent, escindint-se, transformant-se o essent reprimides i renasqueren com a au Fènix en funció

de les vicissituds de llurs membres i del país. Uns cedien la torxa als altres, uns potser la collien de terra i la tornaven a alçar i uns altres s'hi cremaven els dits, però sempre ha estat un moviment que s'ha mantingut a casa nostra amb alts i baixos, on s'alternaven moments de glòria i de fracàs, d'entusiasme i de desesperació.

Tenim ja rere nostre tota una història de l'esperantisme tant arreu del món com a la nostra terra, i això significa en l'aspecte material tota mena de documentació. Escrits de tota mena que els esperantistes de casa nostra

reben i segueixen rebent d'arreu i els que generaven i segueixen creant; des de llibres fins a revistes passant per fitxes, notes personals, cartes, fullets, insígnies i tota mena de documents i altres estris d'una diversitat increïble.

Una part d'aquest cabal immens creat al llarg de les dècades s'ha anat perdent, en part, inevitablement, per motius diversos. Tanmateix hi ha tres llocs on el llegat documental esperantista ha trobat aixopluc, tres oasis verds on la dedicació, la generositat i l'entusiasme d'unes nissagues d'esperantistes han mantingut tos-

sudament alçades les fileres de llibres sobre les lleixes. Òbviament us parlo del Museu d'Esperanto de Subirats, la Col·lecció Ramon Molera a Moià i, la que avui és objecte d'aquest article, la Biblioteca Arxiu Pere Nuez inscrita *al Cens de Biblioteques i altres institucions amb fons documentals* de la Generalitat, situada al CE de Sabadell, vila que potser té la tradició esperantista més arrelada del país.

El CES ha acumulat un llegat que no para de créixer fruit de la tasca de molts, però especialment d'un colós com en Llibert Puig, que en la seva modesta aparença amagava una grandesa com a ésser humà i com a esperantista, amb un esperit infatigable al servei de l'idioma internacional i de Catalunya.

Aquest estrany tresor havia anat creixent, s'havia anat acumulant, ocupava vells armaris, caps desbordades que ja no podien contenir aquell material que maldava per escapar com si volgués tornar a mostrar-se al món exterior. Davant aquesta situació, fa una pila d'anys la junta directiva de KEA decidí de fer un verkami per recaptar fons per refer la biblioteca i l'arxiu. La iniciativa tingué un èxit que superà les expectatives, puix que es recolliren més de 7000€.

Amb els calés a la butxaca calia posar fil a l'agulla. Aviat començà la tasca de catalogació que encetaren en Ruben Fernández, a qui cal reconèixer l'adaptació del sistema de catalogació i l'entusiàstic impuls inicial, i en Sebastià Ribes, que porta anys fent una tasca de formiga sovint poc visible però que és el fil conductor que ha mantingut l'activitat des dels inicis i fins a l'actualitat. Aviat s'hi afegiren en Xavier Múrcia, n'Artur Armengol i en Ricard Buxó, que amb un treball constant i modest cada dimecres van posant ordre a aquest cúmul de documents que són el testimoni, la materialització de l'esperantisme a casa nostra.

Com aquella pedra que rodolava muntanya avall cada cop que Sísif l'havia feta pujar fins al cim, els nos-

tre quartet d'entusiastes bibliotecaris han vist com se'ls girava feina de nou, ja que, com esmentàvem al núm. 370, darrerament la Biblioteca ha rebut els llegats de les famílies Inglada i Tur, i també un de més modest del grup Aüroro, recentment dissolt.

Res no es fa sol, sempre hi ha algú o alguns que fan una tasca sovint poc

visible o no prou reconeguda que exigeix una constància i dedicació de què no tothom és capaç. Per aquest motiu KEA ha volgut fer aquest article, que ens agradaria acabar amb el poema *Demandoj de leganta laboristo* de Bertold Brecht, probablement el millor homenatge literari que s'hagi fet a aquells que habitualment no homenatgem. ■

DEMANDOJ DE LEGANTA LABORISTO

Kiu konstruis la seppordegan Tebon ?

En la libroj troviĝas la nomoj de reĝoj.

Ĉu la reĝoj alportis la rokepecojn ?

Kaj la plurfoje detruita Babilono -

kiu konstruis ĝin tiomfoje ? En kiuj domoj

de la ore brilanta Limao loĝis la konstrulaboristoj ?

Kien iris je la vespero, kiam la ĉina muro

estis finfarita, la masonistoj ? La granda Romo

estas plena de triumfarkoj.

Kiu starigis ilin ?

Super kiu triumfis la cezaroj ? Ĉu la multfoje prikantita Bizanco havis

por siaj loĝantoj nur palacojn ? Eĉ en la legenda Atlantiso, en tiu nokto,

kiam la maro voris ĝin,

la dronantoj kriegis pri siaj sklavo.

La juna Aleksandro konkeris Hindion.

Ĉu li sola ?

Cezar venkis la gaŭlojn.

Ĉu li havis ne almenaŭ kuiriston kun si ?

Filipo de Hispanio ploris,

kiam lia floto pereis. Ĉu krom li neni ?

Frederiko la Dua venkis en la Sepjara milito. Kiu

venkis krom li ?

Sur ĉiu paĝo unu venko

Kiu kuiris la venkomangojn ?

Ĉiun dekan jaron plua granda viro.

Kiu pagis la kostojn ?

Tiom da raportoj.

Tiom da demandoj.

tradukis Hans-Georg Kaiseroses

CURS EXPERIMENTAL D'ESPERANTO

UNA EINA NOVA PER FACILITAR L'APRENENTATGE DE L'ESPERANTO A TOTHOM QUI S'HI INTERESSI

Pere Fornells

enginyer industrial, resident a l'Anoia. Esperantista des de 2013

Després de la pausa imposada per la pandèmia, i veient que el retorn a les activitats amb la normalitat d'abans s'estava fent prou llarg i complicat, KEA ha estrenat enguany les classes d'esperanto en línia. N'hem parlat amb en Ramon Perera. La preparació del curs i especialment l'exploració, revisió, elecció i posada a punt de les eines tecnològiques necessàries han fet que aquest primer any les classes no hagin començat gairebé fins Nadal. Tractant-se d'una iniciativa que s'ha posat en marxa en molt poc temps, la sensació és que la repercussió que ha tingut ha estat força important. Finalment s'ha acabat formant un grup amb uns deu alumnes de nivell inicial, tot i que de fet no és pas un grup que comenci realment de zero: vivim en un temps d'hiperconnexió i avui dia tothom (o gairebé tothom) qui arriba a les classes ja ha fet algun tast de la llengua amb alguna de les eines disponibles en xarxa, sigui Duolingo i/o alguna altra. Això pot fer que el nivell dels aprenents pugui ser una mica heterogeni, però en aquest sentit la flexibilitat de la xarxa permet compensar-ho amb algunes trobades

específiques i individualitzades per tractar temes concrets.

Contra la pèrdua de la immediatesa i l'agilitat del contacte directe, que una videoconferència no pot igualar, les classes en línia ens aporten també els seus avantatges. El més evident, el trencament de les barreres geogràfiques: molta gent que abans no tenia l'opció de fer un curs d'esperanto ara en té l'oportunitat. Enguany tenim estudiants d'indrets tan dispersos del nostre país com poden ser el Vallès, el Pallars, el Baix Llobregat, Osona, el Ripollès o fins i tot Eivissa. Un altre avantatge és que la comunicació a través del correu electrònic i l'ús de l'emmagatzematge dels documents al núvol permet tenir més agilitat amb l'entrega i correcció de treballs, que no s'han de retardar fins a la classe següent. També permet experimentar amb maneres noves d'introduir el contacte quotidià amb la llengua, com ara la frase del dia, un breu correu electrònic diari... Sí que hi ha un inconvenient que l'ensenyament en línia no ha pogut superar: la disponibilitat horària. S'ha triat un horari

convenient per a la majoria d'interessats, però no s'ha pogut evitar que alguns es quedessin fora.

Dins del plantejament inicial del curs hi havia la idea de fer algunes trobades presencials, per complementar la virtualitat i fer present la llengua a la vida «real», però la gran dispersió geogràfica del grup fa que sigui molt poc viable de fer. Tanmateix, el curs sí que ha servit com a pont i ha permès que aprenents o gent interessada s'hagin posat en contacte amb esperantistes de la seva zona, i, per tant, també es pot dir que contribueix a reforçar la xarxa de l'esperantisme nostrat.

L'experiència d'entrada es valora molt positivament, i aquest curs experimental s'espera que tingui continuïtat. Els cursos presencials que es feien abans de la pandèmia per ara s'han interromput, però no es descarta que tornin més endavant. Si teniu interès a apuntar-vos a les classes d'esperanto o simplement en voleu més informació, us podeu posar en contacte amb aquesta adreça: esperanto.per.tothom@esperanto.cat ■

TRES MESOS DE TERTÚLIES ESPERANTISTES

Grup d'Esperanto de l'Ateneu Llibertari de Gràcia

Enguany hem encetat amb energia les activitats del Grup d'Esperanto de l'Ateneu Llibertari de Gràcia. A més de les classes de llengua dels dijous a les 18.30h, hem fet tertúlies sobre la història i la cultura del moviment esperantista, com portem fent setmanalment des de la tardor de 2019. A tall d'exemple, us posem aquí les activitats de gener, febrer i març del 2022.

El gener vam conèixer tres personatges fascinants:

El dia 13 vam parlar de **Mechel Stanger**, un anarquista i esperantista romanès (i jueu) que, després d'un periple per diferents països, va venir el 1936 a Barcelona a participar a la revolució social i a lluitar contra el feixisme. Vam presentar així el llibre de les seves memòries, que acaba de publicar en castellà l'incansable i imprescindible editorial Calúmnia, traduït per Albert Herranz. I vam entendre per què la policia de Berlín, però també els anarcosindicalistes suecs, el coneixien amb el sobrenom d'*Aksorajdanto* (*Jinete del eje*, en la traducció d'Herranz).

El dia 20 vam tenir la visita d'un convidat molt especial: **Julio Calegari**. Aquest esperantista brasiler va respondre pacientment a totes les nostres curiositats sobre la seva vida, els seus viatges i la seva feina durant dues hores. I les contradiccions de tot plegat. I és que en Julio fa 15 anys que viu a Dubai i treballa dalt d'un avió. D'arrels llibertàries (i, entre moltes altres coses, músic de punk-rock), és també un referent a escala mundial del tchoukball,

INES ENCUNTA

un esport dinàmic i no-violent que barreja regles de voleibol, handbol i pilota basca, conegut com l'esport de la pau.

El dia 27 vam parlar de l'extraordinari viatge de **Lucien Péraire**, un obrer francès que als anys 1930 va recórrer tota Euràsia en bicicleta. En aquella època eren molts els viatgers que visitaven racons

llunyans del món amb l'únic ajut de la llengua internacional. Probablement la gent que els rebia estava tan entusiasmada com ho vam estar nosaltres amb en Julio. Un dels aspectes més interessants de Péraire és que va deixar escrits nombrosos (i sucosos) quaderns de viatge (també fotografies), redescoberts recentment i sobre els quals es prepara una exposició a París.

El febrer vam seguir recuperant la memòria històrica dels esperantistes. En concret, vam parlar de tres models ètics, que si bé no necessàriament hauríem d'imitar, potser ens poden resultar inspiradors. A més, vam sortir dues vegades de Gràcia, responent a la crida a la col·laboració que ens van fer arribar entitats amigues.

El dia 3 vam tractar les aventures de **Domènec Masachs**. Aquest professor d'esperanto i militant llibertari, veí del carrer Joan Blanques de Gràcia, va participar a la vaga de La Canadenca (entre d'altres) i va conèixer diverses presons. Era un pacifista convençut, però no suportava veure les injustícies i la repressió del règim de Primo de Rivera envers les classes treballadores. Per això va decidir matar el dictador... amb un punyal, per no causar cap altra víctima. Els qui el van conèixer deien que era molt bona persona, extremadament coherent amb els seus principis.

El dia 10 vam discutir sobre la vida i la mort d'**Alice Herz**. Aquesta alemanya d'origen jueu va fugir de Hitler amb la seva filla i va conèixer el camp de concentració de Gurs, abans de poder-se exiliar als Estats Units. Profundament antimilitarista, no suportava la passivitat de l'opinió pública davant el patiment dels vietnamites, que coneixia de primera mà gràcies a la correspondència que mantenia amb esperantistes asiàtics. Va portar fins a les darreres conseqüències el seu activisme per la no-violència, immolant-se en un dels principals carrers de Detroit. Tenia 82 anys.

El dia 17 vam presentar **Ursula Grattapaglia**. Es tracta d'una altra alemanya que fa més de 40 anys va deixar una vida benestant a Europa per dedicar la seva vida als infants més pobres del Brasil, a la granja escola *Bona Espero*, amb el seu company Giuseppe Grattapaglia. S'havien conegut en el moviment esperantista. Probablement no es pot entendre la seva decisió si no es coneixen les vivències durant les atrocitats de la guerra mundial d'una adolescent que ja des de

petita havia estat escollida pel règim nazi per criar futurs soldats aris de la màxima puresa racial.

El dia 24 no vam fer classe de llengua ni tampoc tertúlia esperantista, perquè vam anar a veure un recital de poesia (i música) multilingüe organitzat per José Luis Regojo i la revista *Poémame* a l'Ateneu Popular La Base, al Poblesec. L'esperanto va ser una de les quatre llengües que formaven part d'aquest acte cultural, que va comptar amb el protagonisme de l'estimada **Maria Dolors Godoy** i la participació de diversos membres del grup.

El dia 25 vam assistir a una **xerrada/taller sobre l'esperanto** a l'Hospitalet de Llobregat, en el marc d'unes jornades antirepressives organitzades a la Lokomotiva. Durant dues hores, més de 40 persones van participar activament en aquest acte, coordinat per diversos membres del grup.

El març vam tenir una mica de tot: història, literatura, música i la visita d'esperantistes estrangers.

El dia 3 ens va visitar en **Rubeno**, un hongarès recentment establert a Badalona. Amb ell vam parlar dels seus viatges, i també ens va fer parlar a nosaltres, perquè estava genuïnament interessat en les nostres vides. Amb àmplia experiència ensenyant esperanto arreu del món, ens va explicar les seves experiències (entre d'altres, lingüístiques i culinàries) a llocs exòtics per als barcelonins, com Corea, el Japó o Hawaii. Esperem que torni aviat, perquè la conversa entre ceresetes es va fer curta i, a més, no hi érem tots.

El dia 10 vam conèixer les aventures dels jueus **Ernő i Tibor Kővári**. Es tracta de dos germans amb talent per a l'esport que als anys 30 del segle passat s'enfrontaven a (i literalment lluitaven contra) grups de nazis pels carrers de Bratislava. Es tracta d'una història fascinant de detencions i fugides fins que tota la família va aconseguir emigrar als Estats Units. Els germans Kővári van tenir un paper destacat a la segona guerra mundial

i als judicis de Nuremberg. Una curiositat és que parlaven entre ells en esperanto, la seva llengua materna. N'eren parlants nadius.

El dia 17 vam presentar el llibre **Ĉiuj steloj etas nokte** [*Tots els estels de nit són petits*], una col·lecció de microcontes originals en esperanto. Va ser, doncs, una tertúlia literària, un grup de lectura. Vam comentar relats d'autors clàssics com el polonès Kabe o el rus Eroshenko, però també actuals com Mauleón o Liven Dek. Premiat internacionalment el 2020, el conte que va generar més debat va ser *La stranga butikumo*, de Francisco Javier Moleón, justament la persona que generosament ha donat aquest llibre a la biblioteca de l'Ateneu Llibertari de Gràcia.

El dia 24 vam rebre la visita d'en **Niko**. Aquest esperantista ucraïnès ens va explicar el seu periple (i el de la seva família) com a refugiat. L'endemà de començar la invasió russa van marxar cap a Polònia. Van travessar la frontera a peu. I van estar un mes a Varsòvia ajudant altres refugiats i esperant un vol per venir a València. En aquesta ocasió hi havia una bona part del públic que no era esperantista i va aprofitar per fer-li moltes preguntes sobre la seva vida, la situació a Ucraïna i també la seva carrera professional com a il·lustrador.

El dia 31 ens vam endinsar en el terreny musical, a partir del recopilatori que acaba de publicar la discogràfica **Vinilkosmo: Esperanto Subgrunde 2**. En concret vam analitzar (i cantar!) la cançó *Julie 1936*, del grup belga René Binamé. Tracta d'alguns dels esdeveniments que van tenir lloc durant la guerra, tant al front com a la rereguarda, incloent-hi les collectivitzacions i la revolució social que van portar a terme (entre d'altres) els anarquistes. Són diversos els versos d'aquesta cançó centrats en la ciutat de Barcelona i en Catalunya en general.

Aquestes trobades tenen lloc els dijous a les 19.30h al carrer de l'Alzina, 5, i són obertes a tothom. ■

WORDLEO

Enric Pineda

adaptador del Wordle a l'esperanto

Wordleio és un joc lingüístic en línia basat en un joc creat per Josh Wardle, un desenvolupador de programari gallec resident a Nova York. El joc original anomenat Wordle, adquirit recentment pel diari *The New York Times*, ha experimentat un èxit sobtat des de finals de l'any 2021 gràcies a una mecànica senzilla i el fet que el propi joc només es pot jugar un cop al dia.

La mecànica del joc és senzilla: l'usuari ha d'endevinar una paraula de cinc lletres en un màxim de sis intents. A cada intent el sistema indica quines lletres no coincideixen amb la paraula a endevinar, quines sí que ho fan i quines coincideixen però estan en un lloc equivocat. L'èxit inqüestionable d'aquest joc ha fet que en poc temps apareguessin versions en altres idiomes, com pot ser el català, el castellà, l'italià o el francès, per mencionar algunes de les versions primerenques. Actualment, i segons el projecte *Wordles of the World*¹, hi ha 691 versions d'aquest joc en 140 idiomes, algunes d'elles en perill d'extinció segons Nacions Unides. A Catalunya, l'èxit de la primera versió en català d'aquest joc, anomenada WordleCat, ha arribat juntament amb un altre joc d'èxit en llengua catalana com és el Paraulògic, un altre joc de caire filològic basat en el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans.

¹ Podeu trobar aquest projecte a <https://rwmpelstilzchen.gitlab.io/wordles/>

Wordle també està disponible en algunes llengües construïdes o conllangs, com el lipalaina, el klingon, el lojban, el na'vi, el quenya, el toki pona i l'esperanto, del qual n'hi ha dues versions: Vortjo, produït de forma independent, i Wordleio, desenvolupat internament des de l'Associació Catalana d'Esperanto.

Per a la realització d'aquest projecte, s'ha pres com a referència el llistat d'entrades del diccionari en línia Reta Vortaro. En una primera fase s'han agafat només les paraules de cinc lletres disponibles, i així s'ha aconseguit un corpus d'aproximadament 3.500 paraules provinents d'un llistat total de més de 35.000. L'eina, programada en Javascript i HTML, només necessitava la traducció de les cadenes de text que contenia, ja que la mecànica del joc i el seu funcionament intern funcionen de forma autònoma de la llengua escollida.

El joc permet, un cop acabada la partida, i independentment del resultat obtingut, compartir el resultat a tra-

vés d'un text que es pot enganxar a qualsevol espai que permeti enganxar text pla i emoticones. De forma paral·lela, es poden aprofitar les opcions de compartició de dispositius mòbils per enviar els resultats a través de les xarxes socials.

El joc va rebre en la seva primera setmana de vida més de 2.000 visites, i es convertí en la pàgina més visitada del web de l'Associació Catalana d'Esperanto. Aprofitant l'experiència obtinguda amb l'adaptació d'aquest joc a l'esperanto, l'Associació ha creat, juntament amb el diari digital en occità *Jornalet*, la versió occitana d'aquest joc anomenada Mot Amagat.

De cara a un futur pròxim, les millores del sistema permetran introduir mots de quatre lletres en les seves formes en plural acabades en “-j”, així com altres mots que no estiguin recollits a *Reta Vortaro*. Una futura actualització inclourà la possibilitat de consultar en línia el significat de la paraula a endevinar mitjançant un enllaç directe al *PIVE*. ■

VINE A LA RENKEJTIĜO

Jordi Calafi i Chus (Jesús García Cano)

membres de Kataluna Esperanto-Junularo

VINE A LA RENKEJTIĜO!

Ara ja sí. Ja n'estem tips de cancel·lar plans i de veure'ns només per video-trucada. I per aquest motiu hem decidit recollir el testimoni de les antigues *Printempaj Renkontiĝoj* (Aplecs de Primavera), *Someraj Renkontiĝoj* (Aplecs d'Estiu), *Iberiaj Renkontiĝoj* (Aplecs Ibèrics) o, fins i tot, del mític SPR! (*SenPrograma Renkontiĝo*, Aplec Sense Programa) de les anteriors èpoques de KEJ i organitzar un nou aplec jovial, juvenil, entretingut, refrescant, engrescant, cultural i enriquidor: *La RenKEJtiĝo* (L'Aplec de KEJ en seria la traducció).

Tindrà lloc del 15 al 17 de Juliol de 2022 amb seu oficial a l'Alberg del Carme de Manresa (Catalunya Central). Està oberta a tothom que tingui menys de 115 anys (però amb esperit juvenil, això sempre) i encara no n'hem tancat el programa però ja us diem que us agradarà força.

Esteu atents a les nostres xarxes socials (més informació al final d'aquesta secció) o contacteu amb nosaltres per saber-ne més.

”

Tindrà lloc del 15 al 17 de juliol de 2022 amb seu oficial a l'Alberg del Carme de Manresa

venu al la RenKEJtiĝo!

Nun ni povas. Ni ne plu eltenas nuligi la planojn kaj renkontiĝi nur per videovoko. Kaj, tial, ni decidis daŭrigi la tradicion de la antikvaj Printempaj Renkontiĝoj, Someraj Renkontiĝoj, Iberiaj Renkontiĝoj aŭ, eĉ, de la mita SPR! (*SenPrograma Renkontiĝo*) de la antaŭaj epokoj de KEJ kaj okazigi novan junecan, amuzan, freŝigan, diboĉigan, kulturen kaj riĉigan renkontiĝon: *La RenKEJtiĝon* (La Renkontiĝo de KEJ).

Ĝi okazos inter 15a kaj la 17a de Julio 2022 kun la Amasloĝejo Del Carme de Manresa (Centra Katalunio) kiel oficiala Sidejo. Ĝi estas malferma por ĉiuj aĝantaj malpli ol 115 jarojn (sed kun juneca spirito, tio nepras) kaj nun ankoraŭ ne finpretigis la programon sed ni antaŭanocas, ke vi ŝatego ĝin ege.

Atentu niajn sociajn retejojn (pli da informo je la fino de ĉi tiu sekcio) aŭ kontakti nin por scii pli.

NIAJ SOCIAJ RETOJ KAJ KONTAKTILOJ

Vi povas sekvi nin per la plej konataj sociaj retoj. Vi eksciigos tuj pri niaj bierumadoj (ne nepras trinki bieron), asembleoj, renkontiĝoj, ekskursoj, promenadoj, ktp: Nia Instagram estas @kej.esperanto ([instagram.com/kej.esperanto](https://www.instagram.com/kej.esperanto)) kaj nia Twitter-konto estas @KEJEsperanto (twitter.com/KEJEsperanto). Vi povas serĉi nin en MiaVivo, la Socia Retejo por geesperantistoj (<https://www.miavivo.net/profilo/kej/>). Ankaŭ ni afiŝas niajn anoncojn en blogo ene de la sistemo de tumblr., kie oni povas ne nur viziti aŭ serĉi perrete ĉiujn artikolojn sed ankaŭ re-publikigi ilin unuope se vi estas uzanto de tiu retejo.

Nia agado estas publikigita ankaŭ en nia nova interaga kanalo de Telegram InfoKEJ (<https://t.me/+RTjjMQ6Ljp1nv2Vb>) kaj en la grupo de Telegram kaj WhatsApp (ekskluzivaj por membroj de KEJ) kie oni povas eĉ paroli kun aliaj gesamasocianoj.

Ĉiam vi povas kontakti nin per retpoŝto: info.kej@esperanto.cat

VENONTAJ KUNVENOJ

Ne mistrafu la venontajn kunvenojn de KEJ. Venu, partoprenu kaj sociumu.

- **3an de Junio 2022:** Antaŭkongresa Bierumado (Kuna babilado kie ne nepras trinki bieron sed ja amikumi).

Loko: Kataluna Kongreso de Esperanto. Castelldefels. Pliaj informoj: <https://kongreso.esperanto.cat>

- **15an–17an de Julio 2022:** La RenKEJtiĝo.

Loko: Manresa. Pliaj informoj, per retroŝto kaj sociaj retejoj.

ĈI TIE ESTAS VIA LOKO

Vi povas aldoni viajn kreaĵojn al la venonta eldono de Kataluna Esperantisto. Sendu al ni viajn komiksojn, dezegnojn, poeziojn, verkojn, rakontojn, dialogojn, klarigojn, artikolojn, fanzinojn, opiniaĵojn, ktp. al [info. kej@esperanto.cat](mailto:kej@esperanto.cat). Se vi estas kutima kreanto da enhavoj por digitalaj medioj aŭ amaskomunikiloj, vi povas ankaŭ reklami vian verkon ankaŭ. La solaj reguloj estas, ke la ĉefa lingvo estu Esperanto (ankaŭ kun elementoj en la Kataluna eblas) kaj ke ĝi ne ekmovu malamon aŭ misrespekton. (La estraro de KEJ kaj la Redakcia Teamo havas la rajton malakcepti verkojn laŭ ilia strategia kriterio).

PARTOPRENO DE KEJ EN LA KATALUNA KONGRESO

La naciaj kongresoj estis tradicie aferoj da “plenkreskuloj”. Nu, jam ni, la Junulara parto havos nian angulon en la 39a Kataluna Kongreso. La Kongreso, kiu okazos en la ĉemara urbo Castelldefels, en Katalunio, havos plurajn programerojn.

Unue, KEJ okazigos ordinaran asembleon. Memoru, ke se vi estas plenrajta ano de KEJ vi havos parolrajton kaj

voĉdonrajton. Se vi estas en la prova fazo kaj daŭre agas kiel malaktiva membro, vi nur povos komenti en la tagordero pri demandoj kaj petoj sen voĉdonrajton. Vi povas iĝi plenrajta KEJano kontaktante la estraron per nia retroŝto (tio kostos vin malpli ol la prezo de sandviĉo monate, pagite dufoje jare).

Tamen, ne ĉio estas seriozaĵoj tiaj. En la Kataluna Kongreso ni havos nian sinprezenton. La junularo estas malsatibla aro da homoj kiu kelkfoje malaperas pro aĝaj kialoj. Nun ni estas en sufiĉe bona periodo kiam la projektoj funkcias kaj la asocio bone iras. Tial, estas grave, ke novaj membroj aliĝos kaj prenons la komandilojn de la ŝipo por eviti, ke ĝi enakviĝos.

Kune kun KEJ, aliaj kolektivoj kiuj prezentos siajn proprajn agadojn estos la EKC kaj TEJO.

La Esperanta Kultur-Centro (EKC) estas esperantistaro en Tuluzo (Okcitanio) kie la agado kreskigis lastatempe. Memoru, ke vi povas trovi la Interkulturan Virtualaĵon (la dua, fakte) je kiu ili kunlaboris kun ni en nia Jutuba kanalo (<https://youtube.kej.esperanto.cat>). Se vi volas koni pli el ili, vi povas iri al la prezento kaj kontoli vi mem.

Eble ĝi ne bezonas plian klarigon por vi sed ankaŭ vi povos spekti la sinprezenton de la Tutmonda Esperanta Junulara Organizo (TEJO). En ĝi, vi vidos kio okazas en sia nuna epoko, siaj projektoj kaj sia agado.

Fine, dum la momento, ankaŭ okazos kurso de Esperanto por junuloj fare de la KEJa teamo (nejunoj povas trakti kun ni ilian aliĝon).

Ni do, kompreneble, rekomendas, ke vi aliĝu al la 39a Kataluna Kongreso por ke vi povos ĝui ties programon kaj, speciale, ties porjunulan programon.

CURSOS D'ESPERANTO A LA UNIVERSITAT POMPEU FABRA

El proper mes de maig tindrà lloc a la UPF un curs ‘expres’ d’Esperanto. La KEJ, a través del suport de l’AREI (Associació de Representants d’Estudiants Independents), ha emprès aquesta iniciativa. Es tracta d’un curs de classes d’una hora i mitja, on s’ensenyarà als alumnes els fonaments del lèxic i la gramàtica esperantista. La finalitat és mostrar als interessats la infinitat d’oportunitats que proporciona saber esperanto, fent especial èmfasi en l’àmbit interlingüístic. Tot des d’una perspectiva distesa i informal, vinculant el que s’aprenui amb la utilitat que suposa dins la comunitat global esperantista. Les classes correran a càrrec de Jordi Calafi, vicepresident de KEJ. Els impulsors d’aquestes sessions són Jordi Solsona i Paola Accetta, ambdós ben actius en el món universitari. El que diferencia aquest curs és la convalidació d’un crèdit CTS, cosa que atrau encara més aquells interessats en la llengua internacional. ■

CELEBREM LES ASSEMBLEES ORDINÀRIA I EXTRAORDINÀRIA I RENOVEM ELS NOSTRES ESTATUTS

Maria Sánchez
secretària de KEA

El passat 26 de març a la tarda unes 28 persones associades de KEA van poder participar telemàticament, mitjançant la plataforma Jitsi, a la nostra assemblea ordinària, que va començar amb una benvinguda per part del nostre presi-

dent, Òscar Puig. Posteriorment, es va procedir a l'aprovació o modificació de l'ordre del dia. Seguidament Maria Sánchez, secretària de KEJ, i en absència de la secretària de KEA, va llegir la memòria de l'any 2021. Després, el nostre aleshores tresorer,

Sebastià Ribes, va presentar el balanç de comptes de l'any 2021 i l'informe de la Kontrola Komisiono. El següent punt va ser la renovació de la junta directiva per a l'any 2022. Només s'hi va presentar una candidatura, que va ser la que va sortir elegida i que està composta per les següents persones: Òscar Puig (president), Sandra Vives (vicepresidenta), Maria Sánchez (secretària), Clara Casanovas (tresorera), Antoni Gimeno (president KEJ), Sebastià Ribes (vocalia de Biblioteques i Arxius), Ferriol Macip (vocalia d'Esdeveniments), Mon Cardona (vocalia de Digitalització), Carles Vela (vocalia de Publicacions), Enric Pineda (vocalia de Comunicació i Xarxes) i Alfons Tur (vocalia de Relacions amb Subirats). Seguidament el president i el tresorer van presentar el programa i el pressupost per a l'any 2022. Tots els punts van ser aprovats per àmplies majories i els vots van ser comptabilitzats mitjançant la plataforma Vocdoni. El següent punt va ser la renovació de la Kontrola Komisiono, que enguany estarà formada per Ramon Parera, Joan Parra i Mª Rosa Gómez. L'assemblea ordinària va acabar amb els precís i preguntes dels assistents i unes paraules del president. Un cop conclosa aquesta assemblea, n'hi va haver una altra d'extraordinària en què es van aprovar uns canvis en els estatuts per tal d'actualitzar-los i començar els tràmits per a demanar que KEA sigui declarada entitat d'utilitat pública. ■

**ESPERANTO*
CAT**
*Associació Catalana d'Esperanto
Kataluna Esperanto-Asocio

NOVA ESTRARO 2022

Prezidanto Òscar Puig	Voĉdonantoj Sebastià Ribes Bibliotekoj kaj arkivoj
Vic-prezidanto Sandra Vives	Ferriol Macip Aranĝoj
Sekretario Maria Sánchez	Mon Cardona Ciferigado
Kasisto Clara Casanovas	Carles Vela Eldonaĵoj
Prezidanto KEJ Antoni Gimeno	Enric Pineda Retejoj
	Alfons Tur Rilatoj kun Subirats

XXXIX CONGRÉS CATALÀ D'ESPERANTO

LA LLARGA ESPERA D'UN CONGRÉS BIENNAL

Sílvia Soler i Vilagran

filòloga i organitzadora del 39è Congrés Català d'Esperanto

El Congrés Català d'Esperanto és un dels esdeveniments més importants de l'esperantisme català. Cada dos anys, els esperantistes catalans i d'arreu del món es troben als Països Catalans, per a debatre sobre la llengua i el moviment esperantista, compartir experiències i coneixement i, sobretot, per a mantenir vius els valors i les idees de l'esperantisme, que, malgrat el pas del temps, sol revifar en temps de crisi, en períodes de canvi i transformacions.

Ara farà cinc anys del darrer congrés a Àger. La pandèmia del coronavirus va frustrar la celebració de l'edició prevista a Lluç, a l'illa de Mallorca, el juny de 2020. I de totes les crisis, l'esperanto en sap aprofitar les oportunitats. Cada cop és més present a les xarxes socials, als mitjans de comunicació catalans i la comunitat d'esperantistes joves creix de forma sostinguda. L'esperanto ha sortit de la seva zona de confort i s'ha adaptat a les necessitats d'una societat canviant i on les xarxes socials tenen un paper de difusió determinant.

Enguany, el 39è congrés se celebrarà a Castelldefels, un municipi del Baix Llobregat situat prop del Delta del Llobre-

gat que viu i batega a cavall entre la mar Mediterrània i el Parc Natural del Garraf. Una ciutat diversa, lingüísticament i culturalment, perquè hi conviuen moltes llengües i cultures d'indrets del món distints (Argentina, Itàlia, Dinamarca, Alemanya, països del l'est, Índia i Pakistan, Uruguai, etc.) i amenaçada lingüísticament perquè la presència del català en el dia a dia dels castel·ldefelencs és molt residual.

Castelldefels viu sota la llosa de l'ampliació d'una nova pista de l'aeroport, una amenaça mediambiental que afecta els municipis del Delta del Llobregat i que alguns moviments del Baix Llobregat ja han denunciat. Preservar la vida i els ecosistemes de la nostra ciutat hauria de ser la prioritat de les polítiques mediambientals del municipi i de la comarca.

Una època i un racó de món, especialment sensible a les amenaces de les diversitats que determinem com som i com vivim i que poden ajudar a transformar el futur pròxim.

El tema escollit per al 39è congrés no podia ser més adequat: la **BioDIVERSITAT lingüística**. En el món globalitzat

”

Enguany, el se celebrarà a Castelldefels, una ciutat diversa [...] i amenaçada lingüísticament perquè la presència del català en el dia a dia dels castel·ldefelencs és molt residual

progressistes i innovadores com el pacifisme, el naturalisme, l'ecologisme, l'excursionisme, etc. Molts dels esperantistes són catalanoparlants, també actualment.

Un recurs que sempre m'ha semblat interessant és el fet que els parlants d'una llengua amenaçada busquen, sempre, alternatives per a comunicar-se, lluny de l'entorn de les llengües que les amenacen. Encara que, des del punt de vista lingüístic, cap llengua neix per a matar-ne una altra; són les polítiques i els governants, que no prenen les mesures adequades per a preservar-les, els veritables culpables. Només amb l'activisme individual o col·lectiu no aconseguirem que la salut de les llengües amenaçades sigui l'adequada. Els recursos, els mitjans de comunicació, les polítiques lingüístiques han de ser favorables a la creació d'entorns adequats per a la preservació de les llengües.

En el 39è congrés està previst parlar i debatre, en esperanto i en català, sobre la biodiversitat lingüística. Després d'una llarga espera i malgrat que la guerra que ha endegat Putin contra Ucraïna no permetrà que Hèctor Alòs en acompanyi, la llista de ponents confirmats garanteix un congrés d'una qualitat indiscutible.

Reunirem el recentment nomenat president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, **Nicolau Dols**², lingüista i esperantista actiu que col·labora de forma habitual amb l'esperanto. En un article recent a Vi-

on ens ha tocat viure, molts dels Patrimonis de la Humanitat es troben en perill d'extinció: les llengües minoritzades, els ecosistemes naturals i culturals.

Cal treballar de forma conjunta per a mantenir la integritat i la vitalitat dels ecosistemes, les cultures i les llengües. Preservar la continuïtat del desenvolupament i el coneixement ecològic i fomentar l'ús i la transmissió de les llengües, eines de transmissió del coneixement, és fonamental per a resguardar la biodiversitat dels nostres ecosistemes.

Vivim sota l'amenaça constant de la pèrdua de patrimoni: el natural, el cultural i el lingüístic. Si perdem una sola llengua, perdem també el coneixement que tenim del seu entorn. La diversitat va més enllà del món natural. Els humans formem part indissoluble de la història de la terra, vivim en una diversificació continuada i creixent, i només els que hem estat

capaços d'adaptar-nos al canvi hem sobreviscut.

Des de la perspectiva històrica, el caràcter distintiu de la llengua ha constituït un dels fonaments més sòlids sobre el qual les societats humanes han establert les seves identitats, han creat vincles de relació i han construït un nosaltres que ens diferencia dels altres.

Els vincles entre l'esperanto i el català són molts i els ha recollit de forma molta acurada Xavier Alcalde¹ en diverses publicacions. La diferència rau en la llengua —una és planificada i l'altra no—, però podríem afirmar que tenen vides paral·leles. Són llengües associades a moviments llibertaris, als valors de la fraternitat i emancipació humana. Ambdues llengües s'associen a moviments amb idees

1 ALCALDE, Xavier. "Vides paral·leles: Esperanto i anarquisme als Països Catalans". *Kataluna Esperantisto* (2021), núm. 370, p. 28-38.

2 DOLS, Nicolau [et. al]. "Descolonitzem-nos el cervell: una quarantena de veus contra la reforma de la política lingüística"[En línia]. <https://www.vilaweb.cat/noticies/descolonitzem-nos-el-cervell-una-quarantena-de-veus-contra-la-reforma-de-la-politica-linguistica/> [Consulta: març 2022]

Més informació i inscripcions: <https://kongreso.esperanto.cat>

laWeb, **Dols** afirma que “la llengua no pot ser peça d’intercanvi en la negociació política. És el bé més preciós a preservar”. Ens acompanyarà també **Carme Junyent**, lingüista, feminista i africanista especialitzada en llengües amenaçades i que sempre parla alt i clar com a dona i com a lingüista; **Lluís de Yzaguirre**, reconegut lingüista i esperantista, i **Jordi Graells** moderarà una de les taules rodones programades.

També hi participarà **Xavier Alcalde**, membre de l’**Akademio de Esperanto**, expert polítolèg i un referent excepcional que coneix, de cap a peus, la història de l’esperantisme. Un home que creu fermament que “l’esperanto és una eina de pau”. **Itsvan Ertl**, editor, traductor i professor reconegut i admirat del món esperantista internacional, també presentarà una xerrada.

La joventut esperantista de **KEJ** ens presentarà tots els organismes juvenils relacionats amb l’esperanto: **TEJO**, **KEJ**, **EKC**. Hi participaran diversos membres d’aquests col·lectius: **Sandra Vives** i **Klára Ertl** ens parlaran de moviments internacionals com **Animal Rebellion** i **Extinction Rebellion**. Preparen també un curs d’esperanto exprés de tres dies que instruirà **Jordi Calafi** i **Franquesa** i que pretén demostrar la facilitat d’aprenentatge de l’esperanto.

Hem organitzat algunes activitats paral·leles perquè els esperantistes d’arreu coneguin l’entorn cultural, històric i natural de la nostra ciutat amb la participació d’entitats de Castelldefels (**GREICH**, **Olla del Rei**, **UPC**, **Coral Margalló**,

Ateneu Arreplegades) i amb el suport de l’Ajuntament de Castelldefels, que ens cedeix els espais necessaris per a poder celebrar el congrés.

Lluís de Gibert coordinarà una viquimarató que ha de servir per a familiaritzar-nos amb la Viquipèdia i millorar les entrades en esperanto i català.

Els ecosistemes naturals i la biodiversitat cultural tenen ponents a l’alçada de la importància de la seva preservació: **Cristian Ruiz Altaba**, biòleg que des que es va instal·lar als Països Catalans treballa en recerca, conservació i difusió de la diversitat biològica i cultural, i **Joan Casals Missio**.

Música, danses, espai de trobades i converses, assemblees, l’espai del **Libroservo**... Esperem que esperantistes d’arreu del món ens acompanyin, per a poder debatre i compartir el paper d’aquesta llengua planificada al segle XXI. Pot l’esperanto liderar el canvi que necessita la humanitat per a la preservació de la biodiversitat i la diversitat lingüística?

Reserveu-vos les dates del 3 al 6 de juny de 2022 i inscriviu-vos al congrés. Serà una fita històrica a Castelldefels, però també l’homenatge necessari, generós i imprescindible a l’esperantista Ramon Fernández Jurado, que va intentar transformar la ciutat i els conciutadans que el van acollir, amb els valors del moviment esperantista. També recordarem l’enyorada Montserrat Franquesa, que, de ben segur, hauria estat una de les ànimes del congrés.

Us hi esperem!

”

Entre els diferents ponents destaquen Xavier Alcalde, Joan Casals, Nicolau Dols, István Ertl, Klára Ertl, Carme Junyent, Cristian Ruiz, Sandra Vives, Lluís de Yzaguirre...

”

Serà una fita històrica a Castelldefels, però també l’homenatge necessari, generós i imprescindible a l’esperantista Ramon Fernández Jurado

INTERROGATIVUS / RELATIVUS

Pedro M. Martín Burutxaga

lingvemulo

Avui la secció va d'interrogativus/relativus, ja sabeu, aquelles paraules que a l'anomenada "taula de mots correlatius" comencen per *K*. Són interrogativus quan estan en una pregunta i relativus quan tenen relació amb un element anterior al qual substitueixen. I per ilustrar-los amb una mica d'humor (?), uns quants acudits.

Comencem per *KIO* (què), que quan cal porta la *N* d'acusatiu (objecte directe):

- Kelnero, kio estas tio, kion vi portis? Teo aŭ kafo?
- Je kio ĝi gustas?
- Je malpura akvo!
- Tiam ĝi estas kakao.

Fixeu-vos també en l'ús de la preposició-comodí *JE*. Com que cap altra sembla que vagi bé per expressar "De què fa gust?", doncs fem servir aquesta.

Ara afegirem *KIU* (qui, quin/a) Al-guns *komencantoj* es pensen que *KIU* es fa servir només per a persones, però no és així: *KIU* (i la resta de compostos de *IU*) serveix tant per a persones, com per a animals, com per a coses.

- Panjo, hodiaŭ, dum nia kemia klaso, ni faris dinamiton!
- Tre bone, karulo. Kaj morgaŭ kion vi faros en la lernejo?

- Lernejo? Kiu lernejo?

A continuació, una de fàcil: *KIE* (on), per parlar de lloc:

En biblioteko:

- Kie vi havas la libron *Viroj: idealaj amantoj kaj kunuloj*?
- En la sekcio III: mitoj kaj legendoj.

- Kie vi naskiĝis?
- Kalifornio.
- Kiu parto?
- Ne, mi tuta.

Per preguntar la raó, el motiu, fem servir *KIAL* (per què):

- Se ni manĝas la samon, kial vi estas maldika kaj mi estas dika?
- Tio dependas de la konstitucio.
- Kaj kiu artikolo de la konstitucio diras, ke mi devas esti la dika?

Per la seva banda, *KIEL* (com) serveix per demanar per la manera:

- Kiel nomiĝas tiu monto?
- Kiu?
- Kaj tiu alia?
- Eva, mi malkovris, ke vi havas amanton!
- Kiel vi povas scii tion?

- Pro etaj detaloj: mi ĵus trovis cigared-stumpon surplanke, botelon de biero en la rubujo... kaj nudan viron en nia lito!

En aquest últim fixeu-vos que, com que era a la galleda de les escombraries, el que ha trobat l'home és una botelo de biero, l'envàs buit; i no una botelo da biero, l'ampolla plena.

Si el que volem és demanar per la quantitat, hem de fer servir *KIOM* (quant). Si va acompanyat d'un nom, aleshores afegim la preposició *DA*. Compareu "Kiom vi trinkis?" (Quant has begut?) amb "Kiom da vino vi trinkis?" (Quant vi has begut?):

Geparo vespermanĝas en restoracio dum sia unua rendevuo:

- Kun kiom da viroj vi estis ĝis ĉi tiu nokto?
- Kun tri.
- Bone, tri ne estas tro.
- Jes, hodiaŭ mi havis trankvilan tagon.

Per acabar, un de més difícil: *KIES* (de qui), que es fa servir per demanar sobre la possessió. Cal recordar que es posa davant de l'objecte: "Kies domo estas tiu?" (De qui és aquella casa?)

- Ĉu vi kredas, ke post la morto ekzistas alia pli bona vivo?
- Tio dependas. Post kies morto? ■

LA TRI ZONOJ

Viktoro Solé

muzikinstruisto

Kiam mia iama instruisto de filozofio parolis pri la fama devizo de Protagoro (ĉ. -485 – -411) “homo estas la mezuro de ĉio”, li ĉiam atentigis, ke oni komprenu, ke la “homo” de tiu frazo estas ne la “homaro” kolektive, sed ĉiu individua homo. Laŭ tiu saĝa profesoro la frazon ni povus revortigi kiel “ĉiu homo –vi, mi, ŝi, li– estas la mezuro de ĉio”. Tio ŝajnas al mi pli logika: la homoj pli altaj ol mi estas altuloj, la pli malaltaj, malaltuloj, kaj tiuj, kiuj havas mian saman altecon estas, kompreneble, normaluloj.

Do, ekzistas, ni diru, unua zono ĉirkaŭ ĉiu el ni, kiun ni taksas laŭ nia propra homa mezuro. Kreski iel signifas lerni tion. Estas ĉiam ege interese, kiam infano komencas diri “*mia patrino*” anstataŭ “*patrino*”, ĉar tio montras la komprenon, ke la aliaj ekzistantaj infanoj ankaŭ havas sian propran patrinon.

Dua zono apartenas al nia familio. Tio signifas, ke ni pensas, ke la normalaj aferoj en nia familio estas normalaj ĉie. La fama muzikisto Daniel Barenboim, ekzemple, rakontis, ke li, kiel juna knabo, pensis ke en ĉiu domo estas piano. Laŭ li la koncepto “*hejmo*” inkluzivis krom la kutimaj ĉambroj, pordoj, fenestroj kaj mebloj ankaŭ pianon. Li supervenkis tiun duan zonon,

kiam li ne atingis respondon post demandi “kie estas *la piano*?” vizitante la hejmon de siaj geamikoj.

La tria zono apartenas al nia propra kulturo, popolo, nacio, aŭ religio. Niaj moroj pri kuirado kaj manĝado, pri ĝenerala sinteno kaj konduto, kaj pri interhomaj rilatoj estas ĉiam “normalaj”, kaj ni taksas tiujn de aliuloj laŭ tiu-ĉi normaleco. Same kiel oni ne konscias pri sia propra lingva akĉento, ĉiujn el niaj kutimoj ni perceptas kiel “senakĉentajn”, kaj ni kredas, ke nia lando estas la mondocentro. Esperantistino el Hungario iam demandis al mi “*kiel estas loĝi en tiel malproksima lando?*” Mi respondis per alia demando: “*malproksime el kie?*” kaj subite ŝia tria zono eksplodis.

Tamen, ŝajne mia amiko Nicolau Dols kaj mi mem ankoraŭ ne sufiĉe bone trapasis tiun trian zonon, kiam en la jaro 2018 ni kune partoprenis la Someran Esperanton-Studadon (SES) en la bela slovaka urbo Liptovský Mikuláš kaj (denove) rimarkis, ke en aliaj (ni diru) kulturoj duŝado meze de varma centreŭropa julio ne estas ĉiutaga kutimo, kaj ni suspektis, ke ankaŭ ne estis ĉiusemajna montro de respekto al la ĉirkaŭuloj. Do, la samklasanoj, samtablanoj, samdancantoj kaj kundrinkantoj kun ankoraŭ flaranta nazo devis elteni la etan inklinon al

akvo el ne malmultaj el niaj samstaĝanoj. Al tiu kutimo aldoniĝis la tradicio reuzi sisteme la antaŭtagajn vestaĵojn.

En la lasta nokto de tiu, malgraŭ ĉio, ege rekomendinda semajno okazas la *Adiaŭa vespero* kun la partopreno ne de famaj muzikistoj, sed de kelkaj kuraĝaj kursanoj kaj instruistoj kun malegalaj rezultoj. (Inter la organizantoj oni kaŝe nomas ĝin *Terura vespero*). Tiujare mi kaj Nicolau aŭdacis deklami kelkajn parodiajn versojn, kiuj klare montris, ke ni ankoraŭ ne trapasis tiun trian zonon, ĉar ni ne bone integriĝis en la tiea buntodora etoso internacia. Jen strofo de pli longa versaro, kiu estis mia humila kontribuo:

Inter la membroj de SES, ĉiu-jare,
oni kapablas retrovi grupeton.
Ili konstante kaj ade malamas
sapon, ŝampon, parfumon, duŝejon.

Kaj Nicolau, jam mondfama premiita poeto, majstre revortigis la tutan zamenhofan poemon *La Vojo*, kies lasta strofo estis:

Nur puraj, kombitaj kaj bonodorante,
ni iru la bambon celitan!
Eĉ guto malgranda, el duŝo falante,
nuligas odoron tro ŝvitan.
La duŝo, la sapo kaj lavo de vesto –
jen estas la signoj, per kies ĉeesto
ni paŝo post paŝo, post longa laboro,
atingos la bambon en bonaodoro. ■

39a Kataluna Kongreso de Esperanto
39è Congrès Català d'Esperanto

BioDIVERSECO lingva BioDIVERSITAT lingüística

Castelldefels, 4-5-6 juny-junio 2022

<http://kongreso.esperanto.cat>